

Lpthe pro...
Anno...
liber...
vltionem...
1721

11.
H.C. d.

11.
H.C. d.

16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
0

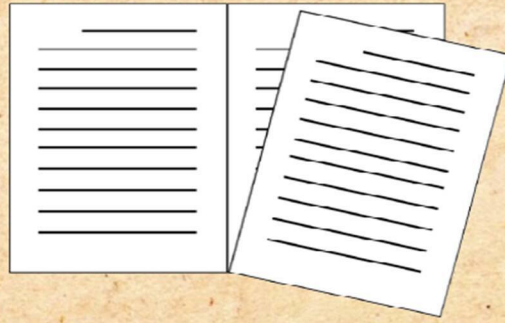
COMPEN
DIARIA CONSCRIBENDARUM
EPISTOLARVM RATIO IN
gratiam adolescentum studiosorum à
CHRISTOPHORO Hegen
dorphino & cōscripta & recens
edita.

ADLECTOREM.

Illamdamus rudibus, doctos nihil illa iurrabūt.
Si rudibus profum, meta peracta mea est.

LIPSIAE, ANNO
M. D. XXXI.

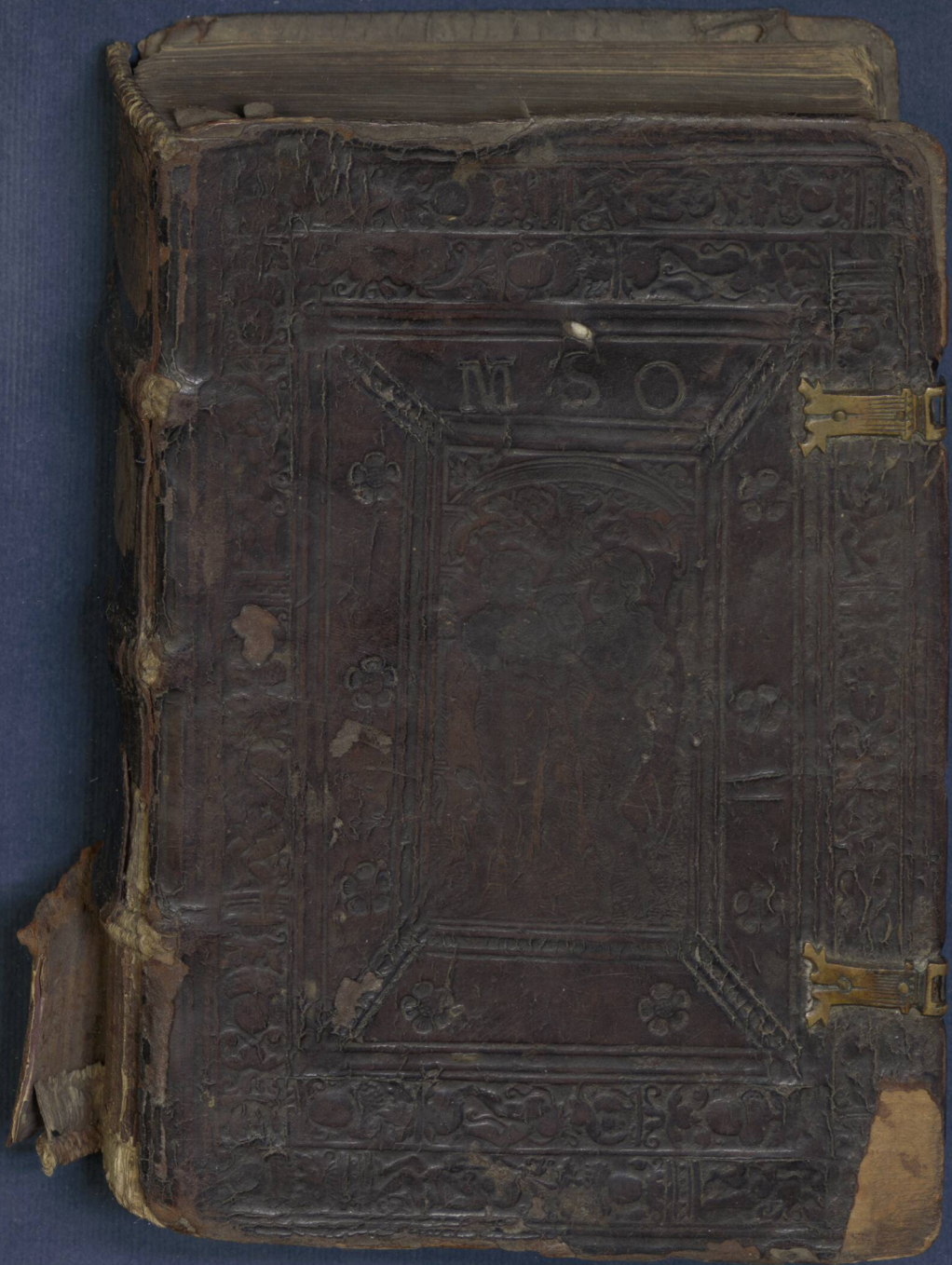
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

W woluminie kolejno współprawne sygnatury:

SD 2671 I

SD 2672 I

1474236

Quarta moran

Dar Kuratorj. Okr. Szk. Pozn.
Z księgozb. Gimn. im. M. Magd.
w Poznaniu. 1930.

invenit ab for. taur. moran
f. est. vor. schol. moran f. est.

invenit ab for. taur. moran
f. est. vor. schol. moran f. est.

 COMPEN

DIARIA CONSCRIBENDARUM
EPISTOLARVM RATIO IN

gratiam adolescentum studiosorum à

CHRISTOPHORO Hegen

dorphino & cōscripta & recens

edita.

ADLECTOREM.

Illam damus rudibus, doctos nihil illa iurabūt.

Si rudibus profum, meta peracta mea est.

LIPSIAE, ANNO

M. D. XXXI.

COPIEN
DARIA CORRE BEN JAM
PRISTO ARAM RATIO IN
CIVITATE PRAAGENSIS
DIE 15 JUNII 1634

V016

H134

845502

S.D. 2672.I

CHRISTOPHORVS Hegendorphinus,
Matthiæ Iango Dantisco,
S. D. P.

MISIMVS ANTE AN
nos aliq̄t, mi Matthia methodū
quandā, cōscribendarū episto-
larum, in qua veluti, per transe-
miam, ut in p̄uerbio est, locos
epistolarum, conmonstrauimus. Verū, quia,
methodus illa & admodum breuis & admo-
dum obscura est, tū propter p̄ceptorum ob-
scuritatem tum propter exemplorum raritatē
ego, rogatu quorundam Iuuenum, istā & la-
ciorem & planiorem rationem scribendi epi-
stolas, conscripsi, in qua preter p̄cepta popula-
ri⁹ quā ante hac tractata, etiā exempla episto-
larū oīs generis adduximus, e quibus utriq̄,
Iuuentus, ut spero, facile ductum, quē in epi-
stolis cōscribendis sequat̄, habere poterit. Et
quamuis, hac de re, Erasmus ille eruditissimo-
rū uirorū phenix, satis copiose, satis diserte, sa-
tis popularit̄, scripsit, tñ q̄a, pleriq̄ Iuuenes, uti
ante dixi, me, ut q̄q̄ hac de re aliquid cōscri-
berē, rogarunt, ego illis, deesse nolui. Cogi-
tans ex isto meo libello iuuentutem forsitam,

et ad legenda Erasmica proniorem fore et ad
intelligendum Erasmi, librum à me p̄paratū
iri Tibi, mi Matthia, q̄quid est libelli dicat,
Tū q̄d tibi scripturiētī epistolas nō iūtilis futu
rus est Tum ut mei erga te amoris, uelut *μυνη
δσυυου* habeas. Paruū quidē est, quod a me ac
cipis, sed quia animo a me prorsus amico tibi
defertur & quia studijs tuis nō parum prode
rit, q̄ ore, qua frōte idrepudiare, poteris? Sed
quid hec apud te? Tu mi Matthia, Fac in bo
nas litteras, diligenter, vti cepisti, incumbas.

De te, vti scis, expectatio incredibilis
apud multos parata est, quam hac vel vna re
superabis, si hoc constitueris, tibi in ijs artibus,
quibus & magnus ad laudem paratur aditus,
& expectationi hominum respondetur, de
sudandum esse, vt cū maxime, Te plu
ribus monerem, nisi me memorem monere sa
tis certo scirem, et hoc quod iam facio, non fe
ci, accendendi tui gracia, sed declarāde bene
uolencię meę, Vale,

CICERO ILLE LOQV

encię parens in libro officiorum primo omnē, quę rite de aliqua re instituitur, disputacionē a finitio-

Cir pons eloquentie

unde disputatio profinjo debeat

ne proficisci debere, scribit, Iam cum nos disputationem quandam de ratione conscribendarum epistolarum ingressuri sumus, non in epte, quid nā epistola sit, a nobis dicitur.

QVID EPISTOLA.

Epistola est scriptū amici absentis ad amīcū absentem, de re aliqua differens.

Definitio: epla

VNDE DICTA SIT EPISTOLA.

Epistola dicitur a verbo greco ἐπισέλλω i' emitto, cuius perfectum preteritum medium est ἐπέσολα. emisī Inde nomē verbale ἡ ἐπισολή. i. scriptum quoddam ab aliquo ad aliquem emissum.

Nomē unde sortita

QVOT GENERA EPISTOLARVM SINT.

Ne longa epistolarum diuisione pueris rudibus, quibus hunc laborem nostrum dicamus, molesti simus, epistolas in tria genera diuidemus, Nimirum demonstratiuum, deliberatiuum, iudiciale.

De generibj eptolę

Proposito

QVID DEMONSTRATIVVM GE

A iij

nus

NVS EPISTOLE ET QVOT EIVS SPECIES.

Genus demonstratiuum quod positum in laude aut vituperio, sumuntur autem laudes a personis rebus et factis: alias encomiasticum

Demonstratiuum genus epistole dicitur in quo personarum, rerum, factorum, vel Laudes vel vituperia, non secus demonstrantur atq; res aliquę in tabula demonstrari possunt, Alio nomine, a parte meliore, Laudatori-um dicitur.

SPECIES EIVS SVNT.

Epistola Laudatoria vel Vituperatoria personarum, rerum, Factorum.

RATIO EXORDIORVM IN EPISTOLIS LAUDATORYS VEL VITUPERATORYS PERSONARVM.

In laudem personę

In hoc genere epistolę exordiri licet ab eius persona de quo scripturi sumus, si Laudabimus, Hoc modo, Nos magnum onus in nos recepisse, vt qui illum laudare velimus, cuius laus maior sit, quam vt ab vlllo, ingenio quamuis foelici tractari, eloquentia, quamuis magna explicari, possit. Si Vituperabimus hoc modo, Nobis dolori esse quod nec ingenio abundemus tanto, nec facultate dicendi preediti simus, tanta, quanta ad hominis istius improba facta amico exponenda, opus sit, Nam hominis illius, vitam sceleratam eloquentia nullo la satis

In vituperium

la satis explicari posse. Licēbit & exordiri,
ab eius ad quē scribimus persona, dum Lauda ^{Aliud}
bimus hoc modo, nos non fugere, eum quem
laudandum suscepimus, amico notio-
rem existere, quam ut oratione nostra innotescere
possit, tamē quando plerisque visum sit, ut vir
ille a nobis laudetur, nos aliud facturos nihil
quam ut laudes viri illius adeo amico cogni-
tas, repetamus:

Aut hoc modo, Multum referre ad vi-
tam hominum recte Instituendam, habere vi-
rum quendam, a quo recte viuendi exemplū
peti possit: Nam ut vitia hominum, ita & vir-
tutes facile ab alijs exprimi. Proinde nos lau-
dandum suscepisse, virum illum qui ad recte
beneque viuendum amico nostro ceu dux &
auctor futurus sit.

Si vituperabimus, hoc modo exordie-
mur, Nobis clam non esse illum, quem vitupe-
raturi simus, amico non incognitum existere,
proinde nos pauca de eius vita sceleratissima
dicturos.

Vel hoc modo, quando probe sciamus,
amicum Thraſonis vitam prorsus ignorare,
proinde nos petere ut eam pressius cognosce-
re velit.

Exordiri & licebit ab officio nostro vt cum dicimus. Quando mihi cum Petro amicitia intercessit maxima, putauit officij mei esse, illum oratione exprimere, vt quanta cum illo mihi aliquandiu res fuerit cognoscas.

Alias exordiorum formulas in hoc epistolarum genere & vsus & crebra autorū lectio suppeditabit.

LAVDES ET VITUPERIA PERSONARVM VNDE PETANTVR.

Aut laudantur aut vituperantur homines ab imaginibus maiorum, vt, quod quis preclaris maioribus natus, quod honestis parentibus, ortus sit, quod probo genere dignam vitam egerit, quod si quis humili genere natus est, dicemus eum non tam maiorum imaginibus, quam honestis virtutibus & studijs inclarescere voluisse, & hec quidem in laude locum habent, In vituperio dicemus, aliquem, honesto quidem loco ortum, sed a maioribus suis prorsus degenerasse, Aut obscuro loco & humili genere ortum, nec generis obscuritate ullis ornamentis animi illustrasse.

A puericia, Vbi in laude educatio, Indoles, alicuius laudabitur, In vituperio vituperabitur.

perabitur.

Ab adolescentia, hic studia quibus aliquis deditus fuit vel laudi, si honesta, vel vitio si turpia erunt, dabimus.

A Iuuenta hic, latus campus de factis priuatis vel publicis dicendi aperietur.

A senectâ, in qua quomodo quis se gesserit, demonstrabitur. A morte, ut puta, qua morte quis occubuerit, pro qua re mortem optetierit.

Huc, adde bona externa cuiusmodi sunt, patria, diuicij, honores, potentia, amicitia, quæ si illis bene vsi sumus, laudem merentur, sin male, crimini dantur.

Adde & bona corporis, ut sunt vires, valetudo pro spera, agilitas, quæ etiã, prout vsurpata sunt, vel Laudari vel vituperari debent.

Porro tam laudes, quam vituperia personarum in quandam perpetuam narrationem redigemus, temporis ordine obseruato, nimirum ut primũ quomodo puericia alicuius acta sit dicamus, deinde, quibus rebus adolescentiam dediderit aliquis commemoremus, & sic deinceps. Atque in hac narratione, bona iuxta incommoda vel externa vel corporis in loco addenda erunt.

A v Exemplum

EXEMPLV MLAVDIS.

Quamuis nō dubito, Petre charissime
quin tibi, ex longa nostra consuetudine, vita
Conradi nostri nuper vita hac functi p̄spectis-
sima sit, tamen vt illius laudum recordatione,
voluptatem quandam percipias, ego mea epi-
stola Conradi nostri, uitam non tam tibi nar-
rare quā renouare volo parentibus honestis-
simis Conradum nostrum ortum esse non ig-
noras, a quorum probitate & integritate, quā
nō degenerarit, quid est quod tibi multis scri-
bami? Quod vero non degenerarit prudens
parentum educatio, effecit, nam non opinior
te fugit quam sedulo vterque tam pater
quam mater, operam dederint, vt eum, quam
honestissime educarent. Conradus, puer
er, vt nosti, docilis, & memoria foelici pre-
ditus, ea que a parentibus honeste vite
precepta hauriebat, & celeriter discebat
& diligenter conseruabat, Is vbi ex ephēbis
excessisset, honesta literarum studia, adeo se-
dulo amplectitur, vt veluti alter Theo-
pompus ille Isocratis rhetoris discipulus, non
tam calcaribus quam frenis indigeret, Nec
ita diu ex honesto literarum studio huc pro-
uehitur vt ludo literario apud lipsiā p̄ficere
e quo

non fecus ac exequo Troiano innumeros
eruditos discipulos emisit, Nec hac re con-
tentus, ipse suo ipsius sumptu scholam aliam
quãdam erexit, cui ducẽtos ducatos legauit,
de quibus viri vtriusque lingue insigniter pe-
riti, stipendia ad erudiendam Iuuentutem, ac-
cipiant, Quam vero Conradus ille noster ius-
cundam senectam egerit, tu optime scis, Nam
quamuis vir erat, valde confecto corpore, ta-
men nunquã non libros optimos quosque lec-
titabat, epistolas ad quam plurimos scribebat,
in conuiujs, iocis mira grauitate conditis nun-
quam nõ vtebatur, vnde quoties quoties eru-
ditus aliquis vir, id quod nunquam non acci-
debat, huc ad nos veniebat, illico se ad Conra-
di nostri edes recipiebat, se beatum predicans
vbi ad Conradi nostri colloquiũ admissus es-
set, vixit autem, vti scis, ad annos fere quinq-
uaginta, qui quamuis iam mortem obierit, tamẽ
relicta schola adeo bonarũ arcium, alumna,
In omnium eruditorum memoria firmiter he-
ret, relictis duobis filijs In illis, si vti inceperũt
in studijs porro perrexerint, reuiuiscere vide-
bĩt. Hec ad te paucis *αυτοσχεδιάζειν*. libuit,
vt quem viuũ vnice amasti, mortuũ quoque
Laudib⁹ ei⁹ tibi epistola mea renouatis, amo
re pro

re prosequeris. Vale.

EXEMPLVM VITVPERY.

Nisi satis certo scirem, Petrum tibi, in-
tus & in cute perspectum esse, illius vitā totā
verbofissime enarrarem, verum vt a me quā-
tus ille nebulo sit, leuiter tantum admonere,
illius vitā paucis attingam. Genere vt scis
adeo obscuro natus est, vt mirū mihi videat̃
si quis sit in tota vrbe, qui ex genere obscurio-
re prodierit, quomodo ille olim vixerit, qđ tibi
multis referā: Cū ipsemet satis scias eum a pu-
ero statim, pędagogo Iuueni perinde docto ac
pio cōmissum, nihil, nisi vapularet, fecisse, Ad-
dolescens factus mentiendi artem cum furādī
vt fieri solet, adeo probe copularat, vt in vtra-
q; Rosci⁹ dici posset, iam Iuuenis factus preter
quam quod omnia que vel a patre vel matre
accepit, nequiter prodegit, etiam turpi veneri
adeo ē dedit⁹, vt in tota vrbe null⁹ ynq̃ Iuue-
num hoc crimine magis nobilitat⁹ it Nūc ad
inopiam extremam redact⁹, nescio, quid cogi-
tet, aut sibi proponat, si probe Petrum noui, se
latronibus adiunget. Nam id genus hominū,
quod ganeis & scortis assueuit, rebus omnib⁹
effusis, quo Iure quacq; iniuriā pecuniā corra-
dere solet. Quid de eo ī senecta, Si modo eā at-
tigerit,

tigerit, sperandum sit, antea cta vitę conditio
satis arguit. Etenim q̄ turpiter viuere per om̄
nem assuevit vitam, qualis obsecro in senecta
evadere potest. Nosti illud Horatianum, quo
semel est imbuta recens seruiabit odorem testa
diu, Nosti illud. In triuio iactatum morū, qui
b^o Iuuenes assueti sumus, nos senes egre de su
escere posse. Vale.

Nemo miretur, me in exemplis episto
larum, non omnibus locis, e quibus vel Laus
vel vituperium hauritur, vti. Nam id breuib^o
exemplis, fieri nō posset. Est vero nobis ratio
exemplis, quam potest fieri breuissimis, ductū
quendā epistolarum conscribendarum, rudi
bus pueris ostendere, Tum aliorum locorum
exempla epistolę & Ciceronis & Pliniij pluri
ma suppeditabunt.

RATIO TRACTANDI EPISTOLAM
VEL LAUDATORIAM VEL VITV
PERATORIAM RERVM

In hoc genere epistolę exordia apte, a
rebus, quas aut laudare vel vituperare institui
mus ducimus, Hoc modo. Te si vnquā alias,
iam optare vt eloquentia tibi magna suppete
ret, qua rem, de qua scripturus es, pro eo atque
debet, laudibus ornare possis, Et hoc quidem
in laude

in laude, In vituperio Hoc modo. Te quidē
non rei de qua ad amicū scribas tractandę ru-
dem esse, sed rei tantam esse maliciam, tantam
obscenitatem vt epistola quamuis longa, quā
uis eloquente explicari nequeat.

Occurrent & alij exordiorum loci, q̄s
Iuuenis pro re, de qua scripturus est, facile cō-
minifcetur.

Ab exordio, In hoc genere epistolę, pro
positio quedam cōstituetur, in qua vel res de
qua epistola instituta est, ostendetur, vel argu-
mentorū ordo demonstrabitur. Hoc modo
Ne vero amicus ignoret quēnā illa res sit, de
qua ad eum scribere pares, te dicturum de reli-
gione, e loquentia. Aut ne autem frust-
ra me ad te de hac re scribere putes, audi quā
illa sit necessaria, vtilis, pia, factu facilis. Ceterū
in epilogo argumēta aut breuiter repetere aut
ad rem quam laudamus amicum hortari,
Aut a re quā vituperam⁹, dehortari possum⁹
cum quadam amplificatione. Contraria
in vituperio rei alicuius ad ferentur.

LOCI ARGVMEN-
TORVM HVIVS
EPISTOLę.

honestum

Honestum.

a fine rei, & ab alijs
causarum generibus.

Necessariū.

a necessitate rei in-
uitabili.

Vtile.

Quod
sumi
tur

a circumstantijs cur
cui qmō quādo vti-
le sit et, ab effectibus

Pium.

Vel quod ad deū vel
patriam vel parentes
pertineat.

Facile.

A faciēdi facilitate que
ostenditur occasiōe, lo-
co tēpore et alijs reb⁹.

Contrarij loci sunt dum rē vitupera-
mus.

EXEMPLVM LAVDIS.

Solent alij alias artes apud amicos. hoc
tempore Laudibus ornare mihi vero nulla
ars potius, quam Theologia, apud te amicissi-
mum laudibus ornanda videtur, tum quod
te illa vnice delectari scio. Tum qđ isto tem-
pore sacro res sacra laudanda mihi visa est,
An nō vero ars illa merito honesta ē, cuius fi-
nis longē p̄stātissimus existit: A fine enim vel
philo

philophis autoribus arcū & honestas & uir-
litas ostenditur. Sed theologię finem esse
vitam eternam quis ignorat. Nam cur obse-
cro Theologię operādamus. Nonne ut ex illa,
vitam eternam compendio, cōsequamur.
Etenim sic Christus apud Ioannē inquit, scrus-
tamini scripturas, quia uos uidemini uobis, in
ipsis vitam eternā habere, & illę sunt, quę testi-
ficantur de me, nec uultis venire ad me, ut uis-
tam habeatis. Hactenus Christi uerba retuli.
Quid uero uita eterna prestantius, quid hon-
esti? Et quamuis maxima theologię laus est,
quod ex illius studio, recta ad vitam eternam
per uenimus. Tamen illa laus multo
maxima existit, quod sine Theologię stu-
dio homo in isto immundo mundo com-
mode uiuere nequeat, Nam quantis er-
umnis uita nostra exposita sit, quotidie ex-
perimur iam fame premimur, iam timoribus
in numeris obruimur iam alijs malis vex-
amur, In quibus, ut animo in fracto simus ut non
frangamur, sine sacre Theologię lectio ne fieri
nequit nā nisi ex illa audiamus, & a deo mala
quanta cumque sint, tam nostre carni frenandę
quam capiendę fidei periculo immitti, in qua
nisi legamus maxima pietate preditos uiros,
malis

malis quã plurimis pressos mala nostra equo
aio nõ ferrem⁹ vnq̃, sed vel leuif⁹ afficti prorsus
animũ despoderem⁹ preterea cũ ita nobis
cum comparatum sit, vt sine varia dei offensa
sione vix viuere possimus. Qui vero deum
offendit, eternum interitum mereat, quinam
obsecro, in uita ista cõsistere possemus, ubi ua
riarum offensionum dei memoria nobis retris
catur, nisi e literarum sacrarum studio, deũ of
fensionibus nostris propter Christum placabi
lem esse & propiciũ disceremus? Taceo qđ
aduersus p̃stigas aduersus diaboli varias tech
nas nequaquam sufficere possem⁹ in hac vita,
nisi gladio spiritus, quod est verbum dei, in
structi essemus. An non igitur, mi amice, in
telligis, Theologia nobis cum primis opus es
se, quod sine hac, in vita nostra subsistere non
queamus, Quam necessaria ars sit theologia,
opinor percipis, mox quam ad multa utilis sit
percipe Christiani est, Petro autore, vt fidei
sue rationem reddere possit. Quid enim
stultius, quam eius, quod fortiter asseueras, cui
tamquam anchorę inniteris rationem explica
re posse nullam? At theologia, fons est, e quo
omnes fidei nostre rationes deriuare possum⁹
Nam hec fidem, de sancta triade liquido ostēdit Hec

dit. Hec cur in Christo Ihesu omnis salus
nostra reponenda sit docet. Hec cur in ma-
lis non de statu, mentis, quod aiunt, deturbari
debeamus monstrat. Hec cur in aduersis non
spes deponenda sit, arguit. Hec cur mortē non
metuere, infernum nō reformidare, pctm̄ nō
exhorrere debeamus, declarat. O vtilem igitur
artem Theologiam, e qua, toti⁹ fidei nost-
re, rationem & nobis & alijs, si vsus postulet,
tam ex acte reddere possumus. Taceo hic
qd' nulla res est q̄ cōscientiā nostram adeo se-
renat, Et nos mortis tempore, quo maxima
pugna cum diabolo, peccatis, inferno depug-
nanda est, adeo animat atq; Theologia Nec
est vlla ars Theologia facilior siquidem Pau-
lus eam scientiam θεοπνευστην vocat.
Sit ergo animus hominis purus, simplex,
discendī cupidus, nec dubito quin spiritus do-
mini eū in penetralia dei perductur⁹ sit. Quid
vero magis pium esse potest, q̄ Theologie
operam impendere. Nam cū huic arti ope-
ram damus, cum deo colloquimur. Quid
vero magis pium colloquio dei esse queat?
Recte igitur, mi amice, oī factis q̄ mora remo-
ta, sedulo in eā artem incumbis exq̄, & quo-
modo ad vitam eternā puenias, quomodo in
vita

vita ista per omnia, quę nos circumstant discrimina, prumpere queas, q̄modo fidei tuę rationem reddere possis, certissimo cōdiscas. Vale.

EXEMPLVM VITVPERY.

Quamuis res de qua tibi scripturus sū, maior est, quam vt oratione mea cōmode vituperari queat, tamen quādo in magnis & voluisse satis est, tu, opinor, boni consules, si q̄ ad potero in rem de qua scribere institui calamū strinxero, sed ne diu te suspensum teneam, in inuidiam scripturus sum, que q̄ sit homine indigna vide. Homo ab humanitate, dictus est, quod nulla virtus eque hominem deceat, atq; humanitas & morum quędam ciuilitas ac dexteritas. Inuidia uero adeo ab omni humanitate aliena est, ut vix ab ulla re alienior existat. Inuidia enim cum nemini quam sibi ipsi bene uelit, nec aliorum prosperos successus ferre queat, neminem humanitate complectit, neminem humane alloquitur, de nemine humane loquitur. O vitium igitur quod bestias magis q̄ homines decet. Et ut Inuidia homine indigna est, ita quoq; malis in numeris referta existit. Mala, quę Inuidia secū adfert suauissimus poeta Ouidius in secundo transformationum, libro Lepidissimis versiculis complexus est.

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto,
Nusquam recta acies, Lluent rubigine dentes,
Pectora felle virēt, Lingua est suffusa veneno,
Risus abest, nisi quem uisi fœcere dolores,
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis,
Sed videt ingratus, intabescitque videndo
Successus hominum, carpitq; & carpitur vna,
Supplitiūmque suū est.

An non ex his versibus, optime amice,
liquido intelligis quanto malorum comitatu
inuidia stipata sit? βάλλ' εἰς κόρακασ' igitur hoc
malum Ad hec est malū valde impiū. Deus
vult ut proximo nostro melius velimus quā
nobis ipsis. Notum est quid dicat Paulus Hic
adfect⁹ sit in vobis, qui est nī Ihesu Christo, re
liqua nosti. At Inuidia aliorum successus
egre fert, & sibi potius quam alijs bene esse ex
petit. Est igitur malum deo valde aduersa
rium, Si deo aduersarium, impium igitur. Im
piū enim est quicquid deo aduersatur. Tum
vt pix si semel manib⁹ tuis inheferit egre auel
litur, ita vbi hoc mali semel te totū occuparit,
dictū mirum, quam difficulter abstrahi possit.
Proinde amicorum meorum maxime, si mihi
homini tibi peramico obtemperare vis, fac il
lud vitium a deo abominandū, homine indig
num, deo

nū, deo adeo aduersum, fugias ut quod max-
ime. Vale.

Ad hoc gen^o epistolę referūtur descriptiones

Agrorum. A situ, a fertilitate, a copia
rerū, quas pducūt, a vici-
nitate loci cuiusdam ame-
ni, acultoribus.

Domorum. A situ, edificiorum mag-
nitudine, āplitudine, pul-
& Laudes chritudine, amplitudine.

sumūtur, **A situ, vrbis vicinitate, co-
pia rerum.**

**Prediorū
rusticorū.** A situ, principe, populo,
repub. bona, uilitate an-

Ciuitatū. none, aeris salubritate
edificiorum elegantia.

Huc refer descriptiones rerum publi-
carum, vite priuate, publice, rustice, politice,
huc refer descriptiones fluminū, prouintiarū
& rerum aliarum innumerarum, quaz oīm
exempla quoniam infinite sunt, hic pro ferre
non possum^o. Ex autoribus aliquarum rerum
descriptiones proferem^o, ut Iuuent^o ad similia
exempla obseruanda, acuatur.

B iij

Luculenta

Luculēta agri descriptio est apud Vergilium libro æneidos vndecimo.

Est antiquus ager, Thusco mihi proximus anni.
Longus in occasum, fines super usque sicanos.
Aurunci, Rutulique serunt, & vomere duros.
Exercet colles atque horum asperrima pascunt. etc.

Vite rustice Laudem Idem Virgilius libro Georgicorum secundo, lepidissimis versiculis complexus est, quos hic adscripsissem nisi adeo multi essent. Quare eos ex Poeta Iuuenis studiosus requirat.

Porro, qui provincie alicuius Laudande exemplum cupit is legat septimam Ciceronis in Verrem actionem, & ibi Siciliam provinciam a dignitate, vetustate, utilitate, Laudatam comperiet.

Iuris prudentiam Laudat Crassus, eandem Antonius vituperat apud M. T. Ciceronem In libro de oratore primo.

Exempla aliarum rerum, ab alijs autoribus uel grecis uel latinis laudatarum Iuuentus diligenter obseruet & ad ea se inter scribendum componat.

RATIO TRACTANDI EPISTOLARUM
QUA ALIQUOD FAC-
TUM VEL LAUDATUR VEL
vituperatur

VITUPERATVR.

In hoc genere epistolarum exordiri possumus a facto quod aut Laudibus prosequuturi aut uituperio persecuturi sumus, collatione aliorum factorum adhibita hoc modo. Inter facta que a viris multo retro seculis prestantissimis edita sunt. Hoc. N. factum & magnitudine, & prestantia, multo celeberrimum existere. Et hoc quidem in Laude. In uituperio vero sic. Multa apud veteres, facta turpia memorie prodita esse, sed nullum isto, quod Petrus com misit, turpius inueniri. hic subiungende sunt etiologye.

Exordiri etiam possumus & a Laude & uituperio persone, que aliquod fecit.

Exordiri etiam possumus, a populo, a prouintia, a Ciuitate, in qua factum aliquod editum est.

In Laude, Hoc modo, Diuina quadam prudentia accidere, quod in prouintia Hispania nunquam non facta egregia prestantur. Nam ut taceam alia facta, que in ista prouintia sunt edita, an non hoc uero merito Laudandum existit?

In uituperio, hoc modo, Nescio mihi amice, qui fiat quod in ista Ciuitate etiam patrum
B iiii nostrorum

nostra memoria nullum unquam memorabile facinus est datum. Et ne alia turpia facta comemmorem, An non uero hoc multo turpissimum, multo dignissimum est quod omnes eruditi calami mucrone petant?

Alias exordiorum formulas in hoc genere epistolarum, & crebra lectio oratorum, & usus sedulus, prebebit.

Ab exordio, Si factum amico incognitum est, narratione breui, dilucida, verisimili, commemorabitur, secundum narrationem. Propositio quedam constituenda, hoc modo, Factum habes, quod quam sit honestum, utile, pium, quoque accipe. In vituperio contraria dicemus. In Epilogo si factum Laudamus amicum nostrum ad illius imitationem hortari poterimus. Si vituperamus amicum a facto dehortabimur.

Loci Laudandi factum sunt iidem, qui sunt loci laudandi rem aliquam.

EXEMPLVM FACTI LAVDABILIS

Laudat amicus apud amicum, Carolum Imperatorem, quod cum rege Gallorum pacem conciliauerit.

Inter alias, quas deus opti. Max. Cesari Carolo augusto, tribuit, foelicitates, hec non postrema est

ma est, quod pacē cū rege Gallorū cōciliauit,
Nam amicorum optime, quid honestius est,
quam duos potentissimos totius orbis monar-
chas, inter se concordēs viuere? Quid honesti-
us utriusque, quam ad exemplum dei cuius vter-
que uices gerit, malle concordiam inter suos quā
discordiam? Quid vero magis necessariū, quid
utilius isto tēpore Carolus facere potuisset?
Scis, mi amice, quā inmani bello Turcarū Im-
perator Germaniā oppugnare conetur. Cui
quonāmodo resistere orbis poterit, nisi illi in-
ter se mutua concordia cōiuncti sint, qui in to-
to terrarū orbe, viri sunt potētissimi? Tum illa
concordia Caroli cum rege Gallorū inita alio-
rum principū cōcordiam paritura est. Quis em̄
principum non vltro, si quam discordiam cū
aliquo principe habet depositurus est, quando
audit Carolū tam atroces cum rege Galloꝝ
inimicitias deposuisse? Illa vero mutua Caro-
li & regis Gallorum ac aliorū principum con-
cordia Dei Opt. Max. presidio nixa, facile isti
Turcarū Imperatori, Apro calydonio imma-
mori, obluētatura est, Notus est ille Homeri
versiculus, a nobis ita latinus factus, Res vali-
da est nimium virtus coniuncta virorum.

συμφερτικὴ ἀρετὴ πέλει ἀνδρῶν καὶ μαλα λυγρῶν

B v

At quid

At quid magis pium Carol⁹ facere potuisset,
quam quod cū rege Gallorum, omniū iniuria
rum que vltro citroq; illate sunt, ^{α.μ.υ.η.σ.ι.α.υ.}
sanxerit: Imperatoris est, meminisse se dei vi
cē gerere, ergo ei pro virili elaborandū est, vt
semp id qd' Deo gratissimū est faciat. At deo
nihil gratius mutua concordia, vt quam ipse
met precepit, Nota est illa vox Christi apud
Ioannē, Hoc est mandatū meum, vt diligatis
vos inuicē, Quid vero aliud est diligere nos in
uicē, quam mutuā inter nos concordia alere:
mutuo amore inter nos exardescere: Nota ē
sententia Christi apud Mattheū, Si venis ad
altare, locus est tibi notus, O pium igitur Car
oli nostri Augusti factum, vt quod Deo gra
tum est, vt quod maxime, Tuū erit mi amice
Caroli nostri exemplū memorabile, imitari &
cū omnib⁹, quibus cū hactenus non cōuenit ī
gratiam redire, Nam si Carolus iniurias a deo
magnas vltro remisit, curnō etiā tu, offensas,
si quib⁹ lesus es a proximo tuo, cupide remit
tas: Vale amicorū charissime.

EXEMPLVM VITUPERII CVIVS

dam facti, Vituperatur quidā, quod a

Christianorum castris ad Tur

carū exercitū profugerit,

Nescio

Nescio quinā fiat, amicorum optime, quod
de Petro nulla vnquā bene scribendi ad te oc
casio mihi datur, Et vt alia quę cōmisit turpis
sima omittā, audi modo qd designauerit. Cū,
vti scis Turcarum exercitus ad Viennam ca
stra posuisset, Petrus belli aduersus Turcā ge
rendi cupidus, patrem rogat, vt sibi equum, ar
ma emat, viaticū ad iter suppeditet, se in bellū
aduers⁹ Turcā profecturū esse, atq; ibi se vel
honeste moriturū, vel vita incolumi domū re
diturum, pater tam pio filij adfectu cōmotus,
ei, equum, arma comparat, viaticū & quidem
per magnnm suppeditat, filius in bellum pro
ficiscitur, in quo dum aliquandiu egit, nescio
qua furia cōmotus, relictis Christianorum ca
stris, se Turcarū exercitui adiunxit, quo facto
quid turpius, quid & sibi et alijs inutilius, quid
magis impium esse potest? Quid enim turpi⁹
quā Christianū, ad illorum castra profugere,
qui nihil prius habēt, quā vt totus Christianis
m⁹ ita pereat, vt extrema faba, veluti in puer
bio est, perit. Quid vero sibi priuatim inutili⁹
facere potuisset. Nam vbi nō omnia, quę Tur
carum feritas postulat, fœcerit, illico in eius lu
gulo gladius Turcicus herebit. Publice vero
hoc incōmodauit, q̄ periculū sit ne illius im
probi

probi exemplo cōcitati pleriq; alij ad Turcas
transfugiant. Vt enim Cecias vētus nubes ad
se attrahit, ita malum quoddā exemplū facile
alios ad imitationē pellicit, nam quod exem-
plo fit, iure etiam fieri creditur. Quam impie
factum a Petro sit quoq; audi. Impium est eos
quos Christus suo sanguine precioso redemit
& ferro & igni perdere velle. At Christiani,
principe apostolorū autore, nō auro non argē-
to non re aliqua peritura, sed precioso sangui-
ne agni immaculati Iesu Christi, redempti sunt.
O impium igitur facinus Petri, dum eos qui
tam chare Christo constiterint, & ferro & ig-
ni pdere parat. Hoc te de Petro, mi amice ce-
lare nolui, vt tu quoq; cui non parum multi fi-
lij sunt, rationem habeas, ne aliquis, quod omē
Deus auertat, ad similem a fide Catholica de-
fectionē prolabatur, Vale.

In hoc genere Epistolæ, Iuuenes stili exer-
cendi gratia, ex historijs exempla petere possunt.

Absoluimus demonstratiui generis episto-
las. Sequuntur Epistolæ in deliberatiuo orati-
onis genere conscriptæ.

CVR DELIBERATIVVM
genus epistolæ dicatur.

Ideo

Ideo deliberatiuum genus epistolæ appellatur, quod in eo deliberamus quidnam faciendū sit, iam suadentes hoc, iam illud dissuadentes.

Exordia in hoc genere epistolæ varia incidunt. Exordiri tamen possumus ab ipsā re b⁹ a quib⁹ in demonstratiuo genere epistolā rū exordiendum esse diximus.

Imprimis tamen in hoc genere epistolarū a nostro, erga eum, cui aliquid vel suadere vel dissuadere volumus, animo, Hoc modo. Meū erga te studium, amice optime, testes non desiderat, tamē vt prorsus quanti te faciam, intelligas, en accipe, quid tibi in hac re, que te, vt audio plurimū distrahit, faciendū censeā.

Possumus & exordiri a nostrę personę extenuatione, hoc modo. Quāuis ego ipse, in rebus meis consilio nō satis abundo, tamē quādo natura cōparatum est, vt semper alijs melius quam nobis consulam⁹, te, quid amico, in causa ista sequendū sit, celare nolo.

Exordiri in hoc genere epistolæ maxime etiam ab officio possumus, Quam tu semper rebus meis ab ineunte aetate consulueris, nemini nō conterraneorū nostrorum cōstat, Proinde officij mei esse putauī, tibi in tuis q̄q̄ rebus

rebus cōsiliū, quo ad ingenij mei acies patitur,
impertire.

Alias exordiorū formulas & crebra auto-
rū lectio & vsus prestabit.

Ab exordio, propositione vtendū est, hoc
modo. Ego vero tibi pacē cum Ioanne concili-
andā esse consulo, Vel sic mihi videtur, vt re-
bus oībus relictis, huic rei, te totum tradas.

LOCI ARGVMENTORVM

in hoc genere epistolę sunt.

Honestū, quod Cicero in rectū & laudabi-
le diuidit, Rectū vocans id, quod cū virtute
& officio fit, & huc oēs virtutes referuntur.

Laudabile appellat, quod conficit honestā &
presentem & consequentē cōmemorationē.

Vtile, vt paulo ante dixi, In circūstantijs verti-
tur, vt ilī & tutum adnumerare licebit. His oī-
bus etiā facile & difficile accedūt

Peroratio in isto epistolarū genere ducit
vel ab adfectu vel enumerationē, Adfectu qui-
dem, dū in fine epistolę amplificationi alicuius
rei insistimus, Enumeratione, dum argumen-
ta dispersa breuiter enumerando colligimus.

In dissuasorijs epistolis loci contrarij sunt, id
quod nemo nō facile intelligit.

EXEMPLVM EPISTOLAE SVA

sortiae

foriæ, Suadet amicus amico vt iuri Ci-
uili det operam.

Consuluit me per literas, amicorū omniū
frauisti me, cuiam literarū studio te destines,
Theologiā tibi cū primis placere scribis, Medi-
cinæ studiū tibi valde gratū eē ais. A iuris Ci-
uili studio te valde abhorrere ostendis. Mi
amice, cū mecum etiā atq; etiam cōsidero, cui-
nam studiorū generi appositus sis, te nulli stu-
dio, equæ appositum esse video, atq; iuris Ci-
uili studio. In quod vt lubentius operam im-
pendas, moueat te illud, quod & a viris pres-
tantissimis traditū est, & a viris clarissimis se-
dulo excultum existit. Moueat te huius studij
vtilitas maxima. Primū vt patriam amare de-
bem⁹ oīes, ita quoq; illam tueri & defendere
oēs debem⁹. Vt vero patriā defendere possi-
mus. Ius Ciuile prestabit, Nam, vt Salusti⁹ re-
fert, ijs artib⁹ imperia cōseruant maxie, quib⁹
cōstituta sunt, at imperia vrbiū legib⁹ & Iure
Ciuili constituta esse quis ignorat? Proinde
legibus & Iure quoq; vrbes conseruari pote-
rūt. Accedit huc, summa huius studij iucundi-
tas & voluptas, etem quid iucundius homini
esse potest, quā in legibus & iure Ciuili prisco-
rum verborū vetustatē cognoscere? quid ma-
gis vo-

gis volupe esse potest, quam in legibus veteri
& viuendi ritus & disciplinam, perdiscere: Et
vt iam ad id quod initio pponēbā, redeā. Ad
hoc studiū tu a Deo, quod aiunt, sculptus vi-
deris Nam cū iuris Ciuilis studiū memoriam
foelicem desideret, tu, sane memoria es ea, vt
etiam Simonidē memoriæ foelicitate supera-
re videaris. Hoc studiū vocem masculā, re-
quirit, at hęc in te est, si in vllō alio mascula,
Hoc studium facundiā & vberem & promp-
tam cupit, quę, quāta in te sit, nisi tuis aurib⁹
seruire viderer, nō obscuris argumentis decla-
rare possem, Nec est quod impietatis reū hoc
studiū agas. Magistratus a deo esse haud du-
bie cōcedis, proinde piū est magistratibus fun-
gi. At magistrat⁹, sine legibus suo officio fun-
gi nequit. Quomodo enim Iudicia exercebit,
res diuidet, maleficia puniet, si non habeat le-
ges, In quib⁹ solis hec omīa tradunt. Q. si er-
go piū est magistratū gerere, piū etiā erit,
id discere, sine q̄ magistrat⁹ gerere nemo pōt.
Paulus Leges, ad Romanos, diuinam ordina-
tionē vocat, ergo piū est legū studio vacare.
Sed fortassis illud studiū, difficile esse dixeris.
Mi amice, adsit preceptor & diligens & fidus
adsit studiū pertinax, adsit quottidiana expe-
riencia

mentia, & mihi crede studiū illud facillimū tibi erit. Quare si me autorem sequi vis, studio luris te primo quoq; tēpore addicito Vale.

EXEMPLVM EPISTOLAE
dissuasorie.

Dissuadet amic⁹ amico ne mercaturę se dedat
Fortassis, amicorū charissime, ingratū erit, quod tibi rem quam, vti audio, amplexurus es dissuasurus sum, sed quando non mihi magis atq; tibi cōsultū volo, dabis meo erga te amorī, veniā, si qđ qđ nolis tibi dissuasērit. Audio ex plerisq; te, mercaturę anīm addicere velle, id ne faciās te vehemēt̄ oro, Primū cogita quā inhonestū sit peierando ditescere. At nisi mercator peieret, nō admodū res suas augebit. De inde, vt maxime lucrosa res sit mercatura, res puta tecum quantis periculis ea lucra cōstēt, Nam non, opinor, ignoras, mercatorē non raro in mari vna cū mercibus perire, aliquando amissis mercibus vix incolumē enatare. Quid hic cōmemorē, quod in itinere pedestri mercatori iam ab hospitibus, ad quos diuertit, pericula vitæ struuntur, iam a latronibus in via pericula vitæ impendent. Tū esto aliquando e mercibus, quas emit lucrū magnū faciat, qđ vero sit vbi merces easdem, plurimi emerint.

C Tunc

Tunc certe vix ad sortē res redit, nec aliud
quid lucri a mercatoribus aufertur, quā quod
illis per saxa, per ignes, per rumpendum est.
Quid si in itinere ab hostibus merces interci-
piuntur: diripiuntur: quid tūc lucri, auarū illud
mercatorū genus, accipit: Apage igitur lucri,
quę tantis periculis redimuntur, apage lucri,
quę tātis damnis emūtur, Ad hec cogita, quā
impiū sit, mercaturę operam nauare. Mercato-
res om̄eis auari sunt, Auari sunt idolatre. Idola-
trę impij sunt. Impius em̄ est om̄is, qui a fidu-
cia dei elapsus creaturis fidit, At mercator opi-
bus fidit, nam vbi est thesaurus, inquit Chris-
tus, ibi est & cor tuū, Impiū igitur est merca-
turę vacare. Taceo hic quam difficile existat
mercatorē agere, Nisi em̄ magna pecuniā in-
promptu sit, egre mercaturā amplam exerce-
re potes, At parua, autore Cicerone, mercaturę
re, prorsus sordida est & indigna homine, his,
opinor rationibus persuasus, quiduis potius
quā mercaturā cōplecteris. Vale. Ad hoc ge-
nus epistolę refer.

Monitoriam,

Hortatoriam,

Dehortatoriā, vt in deliberatiuis finis est nō

Petitoriā

aliud
ā qd
ft.
ercis
illud
icra,
icra,
quā
cato
dola
fidu
r opi
hri
rcas
istat
ia in
rces
atu
his,
tius
ge
phis
t nō
oriā

Petitoriam. cognitio tantū, sed preter cog
Consolatoriā. nitionē actio aliqua .

Tum siue monetam⁹, siue hortemur, ab
honesto, necessario, vtili, facili, pio, & alijs id
generis argumensīs suaforijs & monemus &
hortamur. Contraria argumēta in dehortato
riā epistolā incurrunt, Dum petimus aliquid,
nonne quoq; ijsdē argumentis, locus ē: Nā in
ter petendū, dicim⁹ aut rem quā petimus, per
se honestā, aut ei, a quo petimus, si nobis largi
atur, honestā fore. Tū quā vel nobis, si re pe
tita potiamur, vel ei a quo rē dari cupim⁹, vsui
futura sit ostēdimus. Preterea, quanta nos rei
quā petimus, necessitas, vrgeat docemus. De
niq; illū a quo petimus, rē nobis sine omī dā
no, sine omni labore dare posse declaramus.

EXEMPLEM MONITORIAE

vel hortatoriæ epistolæ.

Mi Petre, te ebrietati vehementer deditū
esse audio, quā vt posthac caueas, te monitum
volo, Etem quā deforme malū sit ebrietas q̄s
satis oratione consequi potest: Lacedemonij
populi, si vlli alij prudētes, vt iuuenes, ab isto
deformi malo absterrerēt, ad ebriosorū conui
uia, admittebant, vt conspecta huius mali de

C ij formitate

formitate perpetuo illam odissent. Nec res v
la est, que plura mala secū adferat, Hec em̄ do
lores capitis, vlcera oculorū, buccarū tumorē,
mēbrorum delassationē, adfert, Tum malum
est adeo impiū, vt & seruator noster Christus
apud Lucā suos ab illo abhorrere velit, dum
inquit, ne grauentur corda vestra, crapula &
ebrietate. Et Paulus impietatē huius mali os
tensurus ebriosos hereditatis vitę eterne exor
tes esse, scribit, Deniq; vides, quā illud malū,
vbi semel nos corripuit, nos in oēm ætatē con
sequatur, Quare si me monitorē sequi vis, ma
lum hoc adeo inhonestū multis incōmodita
tibus plenū, impiū, excussu difficile ceu pestē
presentaneā, fugito.

EXEMPVM ALIVD HORTA

torię vel monitorię

Ex amicorū literis intellexi te diu anxietate
deliberare an eloquētię studeas. Tu v̄o in illā
diligentē etiā atq; etiā incūbe, Nam quid ho
nestius, quā illo, quod oībus natura datum est
loq̄ intelligo, vel te solū, p̄clare vel cū paucis p̄
stare posse? Quid magis necessariū, quā semp
in promptu habere arma, quibus aut te tuta
ri possis, aut improbos, puocare, aut te lacessi
tū, vlcisci? Quid magis cōmodū, quā dicendo,
vt ille

vt ille inquit, apud Ciceronē, tenere hominū
cetus, mentes allicere voluntates impellere,
quo velis, deducere? Quid iucundius & tibi
& alijs esse potest, quam grauissimis sententijs,
verbis selectissimis ornata oratio et, perpolita?
Nec est quod difficultas te ab eloquentia de-
terreat. Nam si stilus, vt Crassus apud Cicero
nē inquit dicendi perfectior est & magister, tu
si paululū tediū, in exercēdo stilo deuoraueris,
illico, id quod cupis adipisceris. Proinde quid
diu deliberas? in eloquentiā om̄ibus tum re-
mis, tū velis incūbe.

EXEMPLVM DEHORTATORIAE

Et quid vero hoc sibi vult quod adeo som-
no indulgas? Primū, an non te ab somno retra-
hit, quod nihil turpius sit, quā in medios vsq;
dies somnū protrahere? Deinde an nō etiā in-
cōmoda plurima, quorū somnus autor est, a
somno te auocāt. Etenim, vt corpora somno ni-
mio pinguescunt, ita mētes hebescunt, memo-
ria deperit, color corporis mutatur, totū corp⁹
ignauū, & ad om̄ia languidū redditur. Tum
nec est, quod necessitatē dormiendi pretextas,
Notū est ex medicorū libris, septē horas homi-
ni ad dormiendū sufficere, quotquot horę pe-
ter illas accedant, vltra omnē necessitatē exe-

istere. Deniq; quum Christus nos tam subinde vigilare iubeat, ne insperato eius aduentu opprimatur, quę malū impietas ē, Christo minus dicto audientē esse, & somno potius quā vigilijs tēpus cōterere? Nec ē quod tibi post hac difficile esse dicas, a somno, cui assueueris discedere, vulgo dici solet, nulla tam mala cōsuetudo est, quin illā excutere possimus. Tu modo aliquādo vigilię te dede, & breui futurū ē, vt & tibi vigilare quā dormire magis volupe existat. Nō verbū vllū addam, Vbi Prudentij versiculos & pios & elegantes tibi retulero.

Post solis ortum fulgidi,
Seruum est cubile spernere,
Ni parte noctis addita,
Tempus labori adieceris,
Vale amicorum optime.

Vt vero Iuuenis, videat, rationē respōdendi ad epistolā vel adhortatoriā, vel dehortatoriā exempla quedam, subiungam,

EXEMPLA.

Valde mihi gratū fuit, quod me ad Ius Civile adhortaris, In quod post hac omnibus alijs studijs relictis, etiā atq; etiā incūbam. Etenim nefas esse duco, tibi homini tam prudenti, & metā

me tā amanter monenti nō obtēperare. Tū
& tanta est orationis tuæ efficacia, vt me tan-
tum nō nolentē, ad Ius Ciuile rapuerit. Tibi
vero pro ista amica tua hortatione, magnas
ago gratias, aliquando, relaturus, vbi per occa-
sionē potero.

VEL SIC.

Quāuis, meapte sponte ad Ius Ciuile per-
sequendū propensus erā, tamē, nō potest non
mihi gratū esse, quod ad illud excolendū, litte-
ris tuis hortatus sum. Nam scio, quā, sincere,
quā candidē me horteris. Pro tuo erga me ani-
mo, tibi immortales ago gratias, agāq; dum vi-
uam, bene Vale.

ITEM,

An ne tu homo es ad persuadendū potēs?
Nam nullus vnquā me ab ebrietate dehorta-
ri potuit, preter te. Etenī dum literas tuas, q̄s
mihi cū Ioanne misisti lego, adeo ebrietas mi-
hi displicere cepit, vt posthac eam repetiturus
sim nūquā. O iam iā scencio, quā cōmoda sit ve-
ri amici hortatio? Tu vero, quando, adeo, mei
studiosus es, antehac a me dilectus tantū, post
hac a me amaberis, & quidē ad parentis vicē,
bene vale.

EXEMPLVM PETITORIAE

C iiii

Nisi

Nisi tuū erga me studiū nullis nō in rebus cog
nouissem, vererer, ne eo quod a te petiturus
sum, offendereris, sed quando te mihi nunquā
non ad oīa promptissimū fuisse certo scio, libe
re id quicquid tandē est, abs te peto, Mi amica
ce, domū, soceri mei quingentis aureis emi, &
preter ducētos aureos ad assē solui, At cū id
quod reliquum est pecuniæ iam numerare co
gar, & preter meā opinionē, pecunia, que mi
hi adferri debuit, adlata non sit, te oro vt mihi
ducētos aureos mutuo dare velis. Nā nisi sta
to tēporē soluēdo fuero, periculū est, ne reddi
ta, quā dedi, pecunia, domū heredibus vendi
toris cedere cōpellar. Te hac in re mihi lu
bēter gratificaturū spero. Tum quod honestū
est, si amicus amico in necessitate extrema nō
desit, Nā sic anim⁹, amici erga amicum, perspi
citur Durē em̄ res amicos probant, Tum quā
tibi homini opulento per facile fuerit mihi vel
maiore, quam abste peto, pecunia subuenire
Ego certe, si non re ipsa, at consilio, opera indu
dustria tibi tuisq; semper vicissim adero, Vale
Hoc in epistola petitoria obseruandū est, vt
in peroratione, nos beneficiū ab amico presti
tum reponere velle, addamus, eius rei, exēpla
apud Ciceronē, apud Plinium plurima extāt.
Respō

RESPONSORIA AD PETITORIA.

Valde mihi dolet, mi Petre, quod tibi in hac re quā a me petis gratificari neq̄o. Quod autē nequeo, facit debitorum meorū perfidia, q̄ dum ad diem prestitutam, soluendo nō sunt, faciunt, quod ego vix domi pecuniā habeā, q̄ familiam meam alam, tantū abest, vt te vlla pecuniā iuuare possim, Cum autem, vt audis, te pecunia subleuare possim nulla, nō, opinor egre feres, me, In ista re, quam prestare nequeam, tibi nō gratum facere, Quod si aliquando numacior ero, non tentum centū, sed & ducentos aureos, libenter tibi mutuabo, Interim, animū meum, boni consule.

Porro quod consolatoriam generi epistolam suasio ad censemur, ideo fit, quod dum consolamur etiam argumētis suasorijs vt plurimū vtimur, Nam parum decere vt quis se merore conficiat dicim⁹. Tum impiū iuxta inutilem esse merorē declaramus, facile mentē a merore abduci posse, ostendim⁹. Deniq; quā iniucūda res sit meror plerūq; docemus, Cui⁹ epistolæ, vt luuentus argumentorū rationem intelligat subijciam.

EXEMPLVM CONSOLAORIAE

Epistolæ

C v

Quātus

Quāuis ego ipse fortassis consolatione mea
tibi parum gratus futurus sum, tamen quando
te filij tui mortē plus satis immoderate ferre
audio, nō potui me continere, quin epistolam
hanc ad te scriberē, qua si non stirpitus mero-
rē ex animo euellerem tuo, saltem aliquantulus
mitigarē. Mi amice, cur est, quod ob vnus
us filij tui obitum, tantopere doleas? An ne te
virum esse memineris, qui cuius potius adfec
tui, quā dolori succūbere, debeat. Mulierū em̄
quarum mens mollior existit, est, aliquādo do-
loribus plus satis dare, At viri nihil plus caue-
re debent, quam ne in dolore impotētis se ani-
mi esse declarent. Tum quando nos oēs a deo
opt. max. ea lege, ea conditione natos scis, vt
moriāmur, tum quādo mors hominū, sola dei
voluntate accidit, (Nostrū em̄ illud Iob, consti-
tūisti hominī terminos, qui, preteriri nō pote-
terunt). Cur obsecro tam impius es? vt qui fi-
um tuū cōmunibus legibus exemptū esse cupis,
& volūtātē dei, adeo molesto fers animo?
Accedit huc, quod isto tuo merore aliud pro-
ficis nihil, nisi quod & te mulierosum esse ostē-
dis, & te totū extenuas, exhaurisq; • Nam scis
quid Sapiens Hebreos scribat • Spiritus tristis
exiccat ossa, Tum lachrima, capillos euelle, te
met

met in angulos abde, nihil vel cibi vel potus attinge, quam diu velis, filius tuus illa tragedia tua iam non redibit, ut nobis omnibus ita filio, in extremo iudicio tandem redeundi copia dabitur. Ante hoc tempus filium tuum nullis lacrimis redire efficies. Que malum igitur est stulticia, te adeo inutili merori indulgere? hic inquires filius ille erat mihi vnice charus, quid tum? Et deo charus fuit, proinde & hunc ex illis mundi turbis iustulit, Dices, filium illum habebam vnicum, Mi amice *ὄνδεν πρὸς ἕωοσ,* Adhuc laus deo tu & vxor in ea etate estis, ut, si deus volet, plures filios, non minus, quam is qui obiit fuit, charos producere possitis. Quare si me audis, merorem ex animo eijce, & te virum esse, & quidem Christianum ostende, Vale.

RESPONSIO AD CONSOLACIONEM.

Quomodo consolationi respondendum sit Erasmus his verbis docet, que subiungam.

Quibus modis respondendum sit consolatori res ipsa consilium dabit. Nam ferme gratias agimus, Primum pro officio, deinde laudamus ingenium quod nihil adduci poterat ad leniendum dolorem, quod vel non summa dicendi facultate differuerit.

Postremo

Postremo q̄ illius & prudens & erudita & grauis, deniq; cum primis amica oratio, aut bona doloris partem nobis ademerit, aut totū excusserit. Aut si nobis nō profuit illius consolatio, laudabimus animū, studiū & ingeniū illius, q̄ tanq; bonus, & peritus medicus, nullū nō remedij genus admouerit, sed arte maius esse malum, hec ille.

Exēplum, responsionis ad consolationem, habes apud Ciceronē, in libro epistolarū quarto, in epistola quæ incipit, Ego vero vellem.

DE IUDICIALI GENERE EPI- stolarum.

Iudiciale genus epistolę dicitur, quod vt in Iudicijs ita epistolis sepe improba facta hominū, aut accusamus, aut accusati nos defendimus. Nam accusatiōe & defensiōe, hoc genus epistolarū cōstat.

RATIO ACCVSANDI.

Hic nō anxie accusandi rationē persequemur. Hoc in epistolis satis erit. In principio dicere, iam verū esse, id quod vulgo dici solet, nemini per omnia fidēdum. Nam te tantam, Petro fidem habuisse, vt quiduis potius credideris euenturę, quā, vt is, tam inmane facinus, ederet. Poteris etiam exordiri, hoc modo

Te alii

Te aliquid quod amico minus gratū futurum sit, dicturum, sed quid agas? quando is facin⁹ designare nō erubuit, Proinde nec moleste ferre debere illud a te Epistola refricari. A tali v⁹ simili exordio, narra hoc, cuius amicū reum acturus es, ex narratiōe, ppositiōe excerpe, quā argumētis aliquibus, cōproba. In peroratione a circūstantijs rem exaggera. Sunt autē circūstantiæ, quis fecerit, quo loco, quo tempore, quo mō, hoc vel illud factum sit, &c.

Porro hec que dixi habēt locū, si quis ad eum, qui aliquid fecit, accusatoriā epistolam mittit, Eadē ratio est, dum quē apud alium accusamus, nisi quod tunc & a querela exordiū ducere licebit, hoc mō, Te vehemēter dolere tibi amicū apud amicum accusandi occasionē porrigi, Sed quid agas? te tacere nō posse. Alia tractabuntur, vt paulo ante ostensum est.

EXEMPLA

Accusat amicus amicū de stupro.

Ego Petre, te quiduis potius cōmissurū putavi, quam vt te tam turpiter tā illiberaliter tam hostiliter in domo mea gereres. Nam vt scias, hoc de te certo constat. Te, vbi ego iam ad mercatum profectus domo absum, noctu per tegulas in domū meam ingressum, & in cubiculū

cubiculū filix̄ meæ dilapsum, mox ad eā stric-
to gladio pperasse, vt aut, tibi, sui copiam fa-
ceret, aut mox gladiū in eius iugulo hesurum.
Nec te cōtentum hac imanitate fuisse audio,
nisi etiam os puellæ linteo occluderes, ne inter
clamandū a familia exaudiretur, Quid hac in
turba factum sit, tute optime scis, Nec est qd̄
crimē neges, puella ip̄a te certo fuisse per om-
nia sacra iurat, & sunt vicini, qui te a crimine
cōmisso domū reuolantē, ex tunica & barba
cognouerunt, qui, si negare voles, coram adle-
gabuntur. Sed quæ obsecro hec hostilitas est?
te, cui omnia ioca, seriatq; cōmunicauī, quē ex
ex omnibus dilexi plurimū, me absente noctu
tectū meum nudare, & puellam, quam ego vi-
ta meo chariorē habuī, adhuc a nemine con-
tactam, tam inmaniter tā crudeliter stuprare?
Istud tuū scelus ad Iudicē deferetur. Nisi tu
puellam, quā eo quod optimū habuit spolia-
sti, vxorem primo quoq; tēpore duxeris, tecū
in presentia durius agere nolo, quod si non
quod te dignum est fœceris, me duriorē quā
voles experieris, Vale.

EXEMPLVM ALIVD

Accusat̄ amicus apud amicū datæ turbæ.
Inuitus equidē tibi de Ioannis nostri turba,
quā

quã in domo mea dedit, scribo, sed qñ is tãim
pudēs fuit, qđ turbã dare non erubuit, & ego
ipudēs rursum ero, & id qđ fœcit, de illo libe
re p̄dicabo. Mi amice scis mihi esse rus ppin
quũ vrbi, qđ dũ recreandi animi gratia oboeo,
Ioannes domũ, quam ibi extruxi, ad me venit,
& cũ vinum optimũ sibi adferri iuberet, nec
illico ei vinũ, quod placebat adferret, ille mox
accepto fuste in pocillatorẽ meum furibund⁹
irruit, quẽ bene fustigatum, e domo mea ex
trudit. Nec hoc cõtentus tunicam, pocillato
risprehendēs frustillatim discerpit, Quid Io
annes fœcerit, audis, quod fœcit, negare nullo
modo potest, Sed an ne hec magna iniuria ẽ.
qđ hõ ille furiosus, me p̄sente, in domũ irruit
pocillatorẽ vt fidissimum ita charissimũ, tam
indignis modis, in domo aliena tractat. Ego
quid cum illo agam prorsus hereo. Tu si quid
consilij habes, fac ne me celes Vale

RATIO DEFENDENDI.

Ratio defensionis quoq; simpliciter a nos
bis tractabitur. Is ergo qui se defendere volet
exordiatur, a querela, hoc modo, sibi vehe
menter dolere qđ amicũ suum charissimũ tam
atrociter leserit, atq; hic quam sibi res illa do
lori sit, ostēdet. Vel exordiatur ab admiratio
ne

one hoc mō, se vehemēter mirari, amicū crī-
mē vix pilo dignum tam vehemēter exagge-
rare. Nam qđ amic⁹, hoc vel illud a se factum
dicat, id falsum esse, & c. Deinde defendit cri-
mē, si verū est vt negari nō possit, purgatione
utendum erit, Nimirum non consulto crimen
factum esse, aut translatiōe vti oportebit. Nē
pe nos crimē aliorū peccatis coactos fecisse,
Aut remotiōe vti decebit, vt puta a nobis nō
crimen, sed culpam amouentes, & vel in ho-
minem vel in rem quāpiam transferentes, In-
peroratiōe, pollicemur nos posthac modestio-
res fore, aut malefactum benefactis pensatu-
ros.

Sin falsum est crimen, quod nobis ab amico in-
tenditur falsitatem probabim⁹, aut quod non
istō tempore, quo crimen nobis obiectū ē, cō-
missum sit, aut qđ domi nō fuerim⁹, aut quod
nemo bona conscientia dicere queat, hoc vel
illud a nobis factū, aut quod, qñ antehac ni-
hil tale, amicus de nobis compererit, quinam
nunc tam facile, hoc vel illud a nobis factum
credat?

EXEMPLA.

Amicorum optime, Lectis tuis literis adeo
mihi displicere cepi, vt vix in publicum pro-
dire

dire sustineam. Nam nō dici potest, quam cri-
men, quod a me factum esse, negare nō pos-
sum, pudori mihi sit summo. At te, amicorum
meorū charissimū, oro, vt id quicquid est cri-
minis, mihi condonare velis. Ego sane, penam
quam tū me ferre voles, vltro in me recipiam
Ego quod tu a me propter, crimen fieri vis,
vltro perferam, Hoc vnū cura, ne id lacius ad
amicos nostros emanet. Posthac mihi crede,
modestior ero, & nō viuam, nisi illud quicquid
est malefacti, benefactis plurimis obruā. Vale.

ALIVD EXEMPLVM.

Ita Christus, mihi propitius sit, optime Io-
annes, vt crimen quod a me cōmissum ex li-
teris tuis intellexi, dolet, Sed quid agam? No-
sti quid ebrietas faciat, quæ nisi fuisset, quiduis
quam tam detestabile facinus, cōmississem.
Verum cum ebrietas neminem in malefactis
prorsus excuset, ego pro hoc quod feci quod
tibi æquum videbitur luam. Vale

ALIVD.

Amicorum optime, nō possum satis mirari, te
tam credulum de me esse, quem nunquam in-
dignum quid cōmississe satis certo scis, Dicis,
me ebrium noctu in edes tuas irruisse, & tuā
familiam bene verberibus mulctasse. At mi
D amice

amico equibus testibus, id a me factū erice-
ris: Ecquando me ebrīū fuisse, dicere potes?
Quinam igitur tam ebrīus factus in edes tu-
as furibundus irruis? Tum id e vicinis meis in-
telliges me ista nocte, qua familiā tuam a me
verberatam esse ais, nō in vrbe, sed ruri fuisse.
Ad hec, vt ebrīus aliquando fortassis abierim
putas me nostrā amiciciā non plus tribuere,
quam quod in domū irrumperem, & tuam fa-
miliam, quæ non minus mihi, quam tibi charis-
sima est, tam miseris modis tractarē: Mi amice,
istius criminis suspitione, me exolve. Nam
te certo falli re ipsa experieris, bene vale.

Ad hoc genus epistolæ referre possumus
epistolam lamentatoriam, que tractatu est fa-
cillima, nam in sola in cōmodorum, que ac-
cepimus exaggeratione & deploratione, ver-
satur, ad hoc genus epistolæ referre possumus
epistolam obiurgatoriam, expostulatoriam.
Inuectiuam, purgatoriam. Nam, vt in accusa-
toria epistola, a circūstantijs, crimē cuius amice
cū accusamus plurimū amplificam⁹, ita & in
obiurgatoria, expostulatoria, a circūstācijs rē
ob quam amicū obiurgamus, ob quam expo-
stulamus, exaggeramus. Inuectiua epistola,
vtimur preter accusationē, etiā demonstra-
tiue

titū Epistolæ locis. Nimirū in puericiam, adole-
lescentiā, iuuentam, senectā, mortem alicuius,
inuehentes, Porro in purgatoria epistola, vt in
defensoria crimen ob quod obiurgamur, ob
quod nobiscū exoptulatur, ob quod in nos in-
uehitur, purgamus locis iisdem, quibus in de-
fensoria vtendum ostendimus,

EXEMPLVM EPISTOLAE LA-
mentariæ

Nē ego homo ferūdīs miserījs natus sum, Dū
e patria Neapolim proficiscor, primo die tan-
ta & tam continua pluuia oritur, vt mihi mise-
ro quoquo irem, natandū esset, & quod miser-
rimū est obuiam mihi videre neminē video, q̄
me insequatur adest nemo, die secundo, dum
mane in syluam venio, subito me adoriuntur
latrones sex, & me rebus om̄ibus exutum
vix viuū dimitunt, quid iam agerem? nu-
dus incedo, vnde victum mihi emam, suppe-
tit nihil, Venio in pagū, ibi rustici me morio-
nē quendā, ob nuditatē meam rati, canes oēs
in me prouocant, me panē pro foribus emēdi
cantē, tribulis abigunt. Venio in pagū aliū,
ibi anus quedam miserta mei, & cibū & potū
largū mihi impertit, preter hec, me tunica cras-
siore quidē filo, sed integra & sarcta tecta do-

D ij nat

nat. Vt & cibo & potu vires collegeram, vbi
rursum, vestit⁹ eram, ad nauē pperō, ibi mox
tam crudelis tēpeſtas ingruit, vt oēs, quotq̄t
in nauī erant illico ſibi apud inferos cenandū
eſſe crederent. Et cū tempeſtas diucius ſpe oīs
um duraret, nauclerus, de plerīſq; in mare eici
endis, vt nauis exoneraret̄ conſilium capit. O
quam ibi pallescebam miſer, O quam miſ
hi metuebā male, o que ibi cogitabam homo
infort unatiſſimus, Tandē tamen deſeuiente
tempeſtate, ad littus adpellimus, ibi nauo per
ſoluto mox in urbē contendo, erat vero dies
vigeliſimus a mea ex patria profeſſione dū in
urbem peruenio, amicīſq; mala q̄ ex ant clarā
narro, Hic multi neſcio ioco an ſerio me alter
Vlyſſem eſſe predicant, plerīq; ſe multo crude
lora paſſos affirmant, ego vero, que in reditu,
in patriam accepturus ſim mala, prorsus igno
ro, nam τὰ μελλοντα ἀορατα, Animus cer
te meus nihil mihi preſagit boni. Tu cura do
mi meli⁹ vitas, quam ego in itinere vixi Vale

In Epistoſta hac videt Iuuenis, eſſe, narratio
nem quandam, cū amplifiſicatiōe quadam ma
lorū, quæ in itinere obuenerint.

EXEMPLVM EPISTOLAE

obiurgatoriæ.

Age

Age vero, que vesania te stimulauit, quod
adeo immodeste, te in cōuiuio gessisti: audio
te solū nudum fere in cōuiuio saltasse. An ve-
ro, nō te iuuenem esse memineras? quē nihil
æque ac modestia & pudicicia decet. Nō tibi
in mentē venerat omnes qui adessent, illam
immodestiam, si non aperto, at clam rephensu-
ros? Non videbas adesse honestissimas quas-
dam matronas, quæ, vt facile ad malum sexus
muliebris accenditur, tuis immodestis mori-
bus, aut ad malū accensæ sunt, aut immodestiã
istam tuam, iniquissimo anio tulerunt. Cōuiu-
um erat, cui interfueras, quod ab hūaniter, &
ciuilitèr conuiuendo, dictū est, nō ab immode-
ste omnia, agendo vertendoq; hic te ebrium fu-
isse dices. Quid ebriū? Ebrius eatenus esse des-
bueras, quatenus, aut de tuis moribus nulla si-
nistra suspicio capi posset, aut tu nemini, vllā
offendiculi ansam preberes? Quod fecisti, effe-
ctum fieri nequit, verū, hoc tibi iam dictū esse
volo, si posthac istam tuã immodestiam repete-
re volueris, vereor, ne ita accipiaris, vt merit⁹
fueris. Vale.

EXPOSTVLATORIAE EXEM

plum.

Nunquam te tam inhūanū esse existimassetem,
D iij quam

quam te esse, re ipsa expertus sum. Cū heri vti
scis, fessus de via, domū tuā, sub multā noctē,
venissem, tu mihi nec vaporariū calefieri, nec
qd quod ederē apponi, iubebas, Ego si v'l pro
sus ignot^o, ad me isto tempore, diuerteret, nō
possem me continere, quin ei quod possem, &
ad edendū & bibendū expromerem, nec in v'l
lo hūanitatis officio ei deessem. Tu vero, me,
quo cū tibi nescio quot annos plurimus vsus
fuit, adeo inhūane tractabas, vt centies in ani
mo haberem e domo tua ire, & in Xenodoch
ium publicū diuertere, Tu fortassis me gratis
apud te viuere velle, suspicabarīs. Ego vero
quiduis potius cogitabā, quam vel micam sa
tis gratuito abs te auferre, Nā vt parasiticum
ita sordidū semper esse putauī, aliena, vt inquit
Iuuenalis, viuere quadra. Cur tam in me inhū
anus fuisses lubenter ex te scirem. Proinde fac
tuæ inhūanitatis causam aliquā, vel fictā vel
falsam tantum, exponas.

EXEMPLVM INVECTIVAE.

Quamquam in homines inuehere impium
sit, tamen quando inter hoīes quoq; inuectiuæ
interuenire solent, eius exemplū subiiciam.

Audio, hominū homo, qui viuunt scelera
tissime, Euangeliū dei tibi nunquam non here
sum

sim sapere, O os impudēs, an iam qualis fue-
ris, an qualis sis, ostendis: Cum puericiā tuam
recordor, illa quam fuerit intractabilis peda-
gogus tuus, satis opinor scit. Cum reuoco in
memoriā adolescentiam tuā: illa sane in omni
improbitate, a te transacta est. Ecquid vero in
iuuenta vnquā vel piū, vel laudabile gessisti:
iam cum in eo etatis flexu sis, qui ad senium
vergat, ne non om̄ibus flagicijs, summū colo-
phonem imponas: Euangeliū dei, tibi heresis
loco est. O celum, o terra, quam horrēda vox.
Paulus ad Romanos, Euangeliū dei potentiā
dei esse, scribit. Et tu ore isto impudentissimo,
Euangeliū heresim vocas, Euangelium est sa-
lutare nunctium, quod nobis peccatoribus in
Christo, omnē salutem annūciat. Et tu Euan-
gelium, extremā heresim esse deblateras. Si iū-
uenis esses dicerem te etatis vicio desipere. At
cū iam in adfecta etate sis, nescio an te desipe-
re dicam, an prorsus furiam fieri. Hoc tibi hac
epistola dictū volo, nisi, effrene tuum os in vi-
tuperando Euangelio dei, cōpescueris, me te
episcopo nostro indicaturū esse, Nam peccati
tui abominendī confors redderem, si illud aut
te impune auferre permetterē, aut te remotis
arbitris, non prohiberem. Vale

D iij

Exemplū

EXEMPLVM PURGATORIAE

Epistolae.

Quid audio, Euangelium dei mihi heresios loco est: Ecquidam istud de me scis: Aut em aliquis illud de me tibi rettulit, Aut a te ipso, in me confingitur. Si quis tibi id rettulit, quis ille sit, fac vti sciam, vt me purgare possim, sin ex te ipso comentus es, vide quanta improbitas sit, In amicū tam impiū mendaciū confingere. Lege dei prohibitū est, ne falso testimonio proximū nostrum circūueniamus, At dū tu me tam impio mendacio oneras, nonne falsum imo impiū testimoniū, i me cōfers: Quae igitur pena te a deo manebit: Mi amice, si modo amicus dicēdus es, qui a deo inimico ad me animo adfectas viā, cura si mecū ludere vis re alia minus tragica, Christiano homine minus indigna, mecū ludas. Amico impingere vel etiam ioco, ei Euangelium heresios vice esse, qd aliud est, quam apostatā, hereticū, & hostē dei facere: Durius me tibi purgare decreuerā, sed vici me, ne malū malo retaliare viderer Vale.

EPISTOLAE EXTRAORDINARIE

& mixtae .

Sunt & epistolae quaedam, quae partim extraordinariae, partim mixte vocantur, Extraordinariae

ordinariæ, quod non facile, in ordinē epistolæ
rum expositarū referri possunt. Mixte quod
ex varijs epistolarū predictarū generibus cō-
positę sint.

EXTRAORDINARIAE EPIS- tolæ sunt.

Epistola iocosa vel familiaris Conciliatoria,
officiosa, amatoria, narratoria, vel nunciato-
ria, Mandatoria, disputatoria.

Epistola iocosa vel familiaris est, in qua ami-
cus cū amico familiariter iocatur, vel eū irri-
dens, vel rem iocosam scribens. Exempla ha-
rum epistolarum vt plurima ita elegantissima
sunt in libro nono epistolarū Ciceronis In epi-
stolis ad Papiriū, Sunt & iocose epistolæ libro
septimo epistolarū Ciceronis, In epistolis ad
Treatiū scriptis. Ego vt iuuentus intelligat,
exemplū meum subiiciā. Eho homo impudēs
ne tu bellus conuiuator es, inuitas ad te ami-
cissimos quosq; & illos adeo frugaliter, adeo
tenuit̄ tractas, vt nescierint tibi eē tā amicos,
Tum non satis erat quod cōuiuio plane fru-
gali nos amicissimos tuos acciperes, nisi etiam
tua loquacitate, adeo aures omniū obtunde-
res, vt ciborū oblitī, ex tuo vnus ore pendere-
mus oēs. Verum te loquacē fecit, nō natura,
D v quia

quia supramodū taciturnus es, sed summa te-
nacitas: Nā istis saliaribus ferculis, si dijs plas-
cet, quæ dum te blaterantē audimus, integra,
de mensa sublata sunt, Te, vxorē, liberos, fami-
liam totā in totos octo dies ales. Sic interim
marsupio parceretur Sed vt sis sciens, si posthac
amicos apud te cōuitas esse vis, cura vt inter-
cibum capiendū sileas, vt quisq; pro se, quantū
velit edere queat. Vbi vero faturi erūt amici
tui, lubenter te vel saxa loquacitate rūpere pa-
cientur.

EXEMPLVM ALIVD.

Eloquar an sileam: heri, cū ad te domū meam
irem, ecce venit anus annis pannisq; obsita, &
adeo ebria, vt nec mens, nec pes suū officium
faceret, Ea secū ducebat vīrum æque senem,
æque lacertosum, æque ebrīū, Dū vero huc
illuc vacillabundi incedunt, anus in medio lu-
to corruit, sup anum, vetulus ille quātus quā
ē se prosternit, Quid multa? vterq; adeo luto
cōtaminatur, vt a ministris, nescio cuius ciuis
e terra sublatis, ab inferis redisse viderentur, Cō-
fluunt ad spectaculum hoc pueri multi, risus
magnus excitatur, ibi mox anus baculo quo
gressus regebat proximū quēadmodū petit.
Discurrere omnes, anus dū alijs ictū minatur in
terram

terrā pcūbere, vetulus ꝑo ille, ne nō suas par-
tes ageret videret ridere, O suaue spectaculū,
ego sane illi adesse spectaculo malui, q̄ vllis sce-
nicis, vt a plerisq; agūtur, ludis, Tibi vero hac
epistola spectaculi iucunditatē, cōmunē esse
volui, monitus illo veterū prouetbio, πάντα
φίλων κοινά. Vale.

RATIO TRACTANDI EPISTO-
lam Conciliatoriam.

Conciliatoria epistola dicitur, qua nobis ali-
quē, cui antehac ignoti fuimus conciliamus,
et amicum facimus.

Exordiū epistolæ presentis, ducitur a causis
quibus ad scribendū alicui, adducti sim⁹, Cau-
sæ vero possunt esse hæ, vel quia alicuius vir-
tutum, eruditionis singularis admiratione cap-
ti simus, vel quia maxima de aliqua fama inte-
gritatis, hūanitatis perincrebuerit, vꝑ quia mo-
numenta alicuius adeo crebra in manibus tes-
ramus, amiciciæ quoq; eius percupidos existe-
re. vtemur vero hic maxime extenuatione, &
nos omnia nostra extenuantes alium vero
& omnia illius, cui scribimus, magnis laudibus
attollemus. Exordiri possumus, & a spe, quā
de aliquo habemus, eū nobis q̄uis non cogni-
tis tam amicū fore, quam speramus, vbi ab his
vel

vel alijs causis exordiū duximus, quid nobis fi
eri ab amico velimus, pponemus, Nimirum
cupientes, vt nos amicus ille, in amiciciā, reci-
piat, inter amicos suos numeret. In calce adde-
re possumus ne amicus egreferat, quod nos tā
nullo in nūero homines, viro tā egregio scrip-
serimus, priores siquidē ad scribendū, nos non
arrogātia, sed vel amore, vel causis mō relatis,
adductos sūpisse pollicebimur, & nos daturos
operā, ne amicū amicicie nobiscū iūte peniteat.

EXEMPLVM.

Virtutū tuarū splendor, vir ornatissime, qui
etiā ad nos huc peruenit, a me extorsit, vt, quē
hactenus ob virtutū ornamēta admirat⁹ sum
semper, amicū quoq; mihi habere velim. Mit-
to tibi igitur, has literas, quibus, hoc vnū te pe-
to, vt me tui percupidū, tuarū virtutū egregiū
admiratorē, si non inter precipuos, at amicos
saltē recipere, digneris, in me sane, quod tibi
lucē adferre possit, cōperio nihil, sed quid agā
propter ea, te virū ornatissimū rebus om̄ibus, a
micū mihi esse cupio, vt veluti matrone de for-
mes, ex comitatu matronarū luculentissimarū
forme alicui⁹ opinionē sibi cōciliāt, ita & ego,
quīs in me pulchri habeā nihil, ex amicicia ho-
minis reꝝ oīm cultissimi, aliquē nitore adscis-
cam,

eā. Quod ad me attinet, ego sedulo p̄stabo, ne
te amiciciā, mecum inīta, penitentiā capiat
vnq̄ Vale.

In hoc genere, nō raro etiā exordia ducuntur
ab illis, quorū instinctu, dicā an efflagitatione
adhunc vel alium scribere coacti sumus, hoc
modo.

Quod ad te, vir doctissime, ipse indoctissimus
scribo, non temeritate quadā, non arrogantiae
morbo fit, sed improbis precibus Petri, ad finis
mei, qui dum mihi nullū instandi, ad te vt scri-
bā, finē facit, Ego tandē diutinis illius efflagi-
tationibus oblistere non potui &c.

Ratio respondendi, in hac epistola facilis
est, possumus eī rescribere, nobis lras amici p̄
gratas fuisse, Et quod amiciciā nostrā ambiat,
id nos diu p̄optasse. Nec vero esse quod adeo
nos magnos faciat. Nos nostrae paruitatis nō
ignaros existere, verē hoc tamē facturos, amis-
ciciā, cum hoc vel illo inītuos lubenter, Et cu-
raturus, vt si nulla alia re, at fide & candore cō-
mendari mereamur.

RATIO TRACTANDI EPI

stolam officiosam.

Officiosam epistolā appellamus eā, in qua
aut mutuae amiciciā fit recordatio, vel nostra
officia

officia amico alicui, pollicemur, & offerimus.
EXEMPLVM HVIVS EPISTOLAE

Quanta inter nos, amico & optime, amicicia ab ineunte vsq; ætate intercesserit, vterq; nostrum non ignorat. An non vero ita inter nos familiariter cõuiximus, vt si fratres essemus, familiarius conuiuere non potuissimus? An vero quicpiã rei, aut seriã, aut iocose, accidit, quod alter alteri non impertierit? Ecquando alter altere non omni humanitate tractauit? nostrum est igitur curare, ne amicicia ista nostra, q̃ a puero inter nos fuit, vlllo modo intermoriatur, id quod ego, quoad eius facere potero, ne vnq; fiat cauebo. Tibi tuiscq; oib; omnẽ operã, polliceor. Vale.

RESPONSORIA.

Quod me amiciciae nostrae admones, pergratum est, Ego vero, quiduis poti9 committã, quã vt, qui amicus semper fui tuus, amicus vnq; esse desinã. Tu quando vales, mei erga te animi periculũ facito, me erga te, eundẽ esse, qui semper fui, cõperies. Vale.

RATIO TRACTANDI AMATORIAM epistolam.

Epistolae huius ratio, quia rarissime in vsu est, a me non explicabitur, Cuius artificium si quis requirit

requirit, ex Ouidianis epistolis petere potest.

RATIO EPISTOLE NARRATO- riæ vel nunciatoriæ.

Epistola narratoria vel nunciatoria appel-
latur, in qua amico, aut res publicas, aut priua-
tas narramus, denunciamusq; publicas, vt in
repub, morbū inualescentē, pdigiū nuper or-
tū, vel aliā quampiā rē publicā, priuatas, vt no-
stras domesticas.

Exordiū huius epistolæ ducitur ab his rebus,
Quando te reꝝ nouarꝝ per cupidū esse scio, p
inde rem, qua nuper accidit, te celare nolo.

Aut, quando amicoꝝ, veteri prouerbio, cō-
munia sunt omnia, quare rem istā, que publice,
que priuatim accidit, tibi amico, non potui nō
perscribere. Deinde continua narratio, rei, vel
publicæ vel priuatę sequitur, Vbi curabimus,
vt breuiter, dilucide, verissimiliter, omnia narre-
mus, in peroratione rogabimus amicū, vt no-
strā operā, quā in re cōmunicanda prestitim⁹
boni æquiq; facere velit. Aut in re nostra ad-
esse nobis dignetur. Exēpla huius generis epi-
stolarꝝ, in libro epistolarꝝ Ciceronis primo plu-
rima occurrent.

EXEMPLVM NARRATO- riæ rei publicæ.

Nisi te res nouarū cū primis auidum scire,
re quadā, que nuper hic accidit, tibi scribenda
superfedissem, sed quū me in re ista perscribē
da, tibi pergratū facere, certo scia, proide eā te
celare nolui, Ioannes, vti nosti, mihi in primis
amicus est, is cū nuper pro nostra amicitia, me
ad prandiū inuitasset. Ego cū, quid enī amico
tanto negare possum? me apud illū pransurū,
cōdixissem, hora stata venio. At dū prandiū,
adeo, celū erat vndiq; sudū, inter prandendū
celū subito mutatur, & adeo caliginosis nubis
bus obducitur, vt oēs noctē instare arbitrarē
tur. Nec mora vehementissimus exoritur vēs
tus, ventū pluuia adeo horrenda adeo contis
nua excipit, vt tota ciuitas cataclysmū metues
ret, Nam preterq; quod guttē maxime, de ce
lo cadebant, adeo dense pluebat, vt nec vicis
no vicini domū oculis aspiciēdi copia daretur.
Aqua altissima exundat, replentur omēs edes
omēs apothecæ, oēs tabernę, nullibi solum ap
paret, pontus & vndiq; celum obuersatur,
natandū est omībus. Nec vt antehac sepe vi
di, aqua decurrendo diminuitur in eodē, qđ
aiūt, statu permanet, tandē tamen decrescit, qđ
vbi decreuisset, tante sordiū colligitur collu
uies, vt fere currus illis exportandis nos defice
rent

rent, Rem gestam habes, quid vero portendas
fortassis veluti Phryges plagis emendati in-
telligemus.

EXEMPLVM REI PRIVATAE

Ego integerrime vir, multis in reb⁹ p^{er}spexi,
te non secus meis in malis dolere, atq^{ue} in tuis
dolere soles, proinde te rem, que mihi acerba
accidit celare non possum. ipsis ferijs precida-
neis apostolor^{um} Petri & Pauli mercatū Neu-
pergensem adeo, Ibi, dum sum, noctu,
nescio quis in domū meam penetrauit, Et cen-
tum aureos, quos domi in arca quadā recōdi-
deram, mihi sublegit, Quis furtū hoc cōmife-
rit, diuinare nequeo. Et scis q^{uod} periculosa sit, in
rebus illis diuinare. Tum quid faciam prorsus
pendeo animi, Iudicē adire decreui, sed mihi
meli⁹ eē videt, vt clā per amicos meos, de fu-
re, inquirā, nam sic citius me illū expiscatur^{us}
confido, Tu vir prudentissime, quid mihi fa-
cto sit opus, fac vtī sciam. Vale.

RESPONSORIA AD NVNCI- atoriam.

Quod mihi scribis de Cataclysmo, qui in
vrbe vestra obortus est, mihi vel auditu hor-
rendū fuit. Ver⁹ quid deus, ista tēpestate hor-
renda, vobis minetur, nescio, Vtinā vero oēs
E popula

res tui, isto signo admoniti resipiscerent. Nā
metuendū est, ne si hui⁹ tēpestatisratione nul
la habita, sui similes esse perrexerint, deus gra
uius in eos animaduertat, gratia dei sit semper
tecū, & cum om̄ibus tuis.

ALIA RESPONSORIA.

Furtū. quod in domo tua factum est vehe
menter molesto fero animo. Sed quid agas?
domini est tentacio, qui vbi te infracto anō
istud aureorū damnū ferre viderit, aliunde, du
plo pensabit, Tuum consiliū de inquirendo fu
re, per amicos, mihi valde placet, Tum quod
piū est, tum q̄ citius ista ratiōe fur ille, vbi vbi
lateat, extrahi ceu Cerberus ab inferis poterit.
si quid mihi de hac re occurrerit, id, vt i scias,
curabo. Vale.

RATIO TRACTANDI EPIS

tolam mandatoriam.

Exordium huius epistolæ potest duci a spe
quā in alicuius in re perficienda sedulitate hā
bemus, potest etiā duci ab officio, vt puta qđ
illi potius quam aliū amico id mandari iniungi
debeat. Ab exordio, Quid mandemus amico
declarabimus, in calce, vt id mandati amicus
sedulo exequatur, rogabimus, nostrā, illi qđ
operā daturi, si qñ vsus postulet.

Exemplū

EXEMPLVM.

Mea, quam de tua sedulitate in rebus meis
exequendis concepi, spes, facit, vt tibi nihil nō
mādare audeā, Mi amice, merces quasdā emi
quas ad nundinas, quæ mox apud vos future
sunt, istuc mittere constitui, eas, vbi aduectæ
fuerint, ad te fac recipias, receptas in locū, qui
tibi illis ad serrandis maxime idoneus videbi
tur, repone, Et quantū aurigæ pro vectura po
poscerint, meo noīe illi numera, a me receptus
rus cū primū istuc ad te aduolaro, Mi amice,
Fac tuū in rebus meis studiū experiar, Meum
vicissim in tuis experturus maxime sedulum
Vale.

RATIO TRACTANDI EPIS-

tolam disputatoriam.

Disputatoria epistola vocatur ea, in qua cum
amico de re aliqua disputamus. Cuius ratio
latior est, q̄ vt paucis ostendi possit.

EXEMPLVM HVIVS EPISTO-

læ subijciam.

Miror ego, quinam fiat, quod Stoicis oēs ad
fectus damnantibus, adeo suffrageris, Heus
tu. Num tu naturā dei donum, damnare po
tes: Quod si naturā damnare neq̄as, quomō
adfectus, qui in natura sunt damnare poteris?

E ij Tum

Tum an nō illud ē dammandū, quod boni au-
tor est: sed adfectus multorū bonorū in nobis
autores sunt. Nisi enī mortē metueremus, vi-
ctum non pararemus. Nisi ira concitaremur,
vitā nec nostrā, nec aliorū ppugnaremus que
malū igit̄ vesania est, adfectus, bonorū auto-
res, in damnare. Accedit his, quod cū ad-
fectus quidā sint, rationi per omnia cōsentien-
tes, vt est amor parentū erga liberos, liberorū
erga parentes Cōiugū inter se amor, studium
erga bene de nobis meritos, erga amicos, stul-
ticia erit illos adfectus damnare, proinde cum
sententia Stoicorū adeo sit absurda, adeo stul-
ta, Cur eā mordicus teneas, demiror. Hęc ad
te paucis scribere volui, Tu si me vera scrip-
sisse, cōpereris fac mihi δμοφροσ sis, sin minus
rectiora, vt me doceas, cura.

EPISTOLAE MIXTAE.

Mixtas, supra diximus esse eas, quę ex varijs
epistolarū generibus cōstarēt, cuiusmodi sunt
inuectiue, cōmendatoria, gratiarū actio, gratu-
latoria, Inuectiue epistolę ratio superius expli-
cata est, Cōmendatoria epistola est, qua ami-
cū amico cōmendamus, seu vt vulgo dici so-
let, aliquē pmouemus, cuius hec est ratio, pri-
mo omniū, Causas quibus ad aliquē cōmen-
dandum

dandū inducti simus, cōmemorabimus, dein-
de amīcū, vel rē amīci, amīco nostro cōmenda-
bimus. Postremo q̄; gratū nobis futurū sit, si
amīco, nostro noīe, ab aliquo subuentum esse,
cognouerimus ostendemus. At cū in hac epis-
stola, iam in personā, quā cōmendamus, laudi-
bus versemur, iam petamus, partim ex, de-
monstratiuo, partim petitorio seu deliberati-
uo epistolā; genere locos mutuamur. Et pro-
inde ex vtroq; epistolā; genere constatā esse
constat. Huius generis, exēpla apud Cicerō-
ne, in libro epistolā; primo tū in, xiij, libro plu-
rima cōperiuntur. Exēplū e Cicerone, & quī-
dē breue subijciam.

M. T. Cicero Publico Lentulo
proconsuli, S. D.

Aulo Trebonio, qui in tua prouincia, magna
negocia & ampla & expedita habet, multos
annos vtor valde familiariter, is cū antea, &
suo splendore, & nostra, ceterorūq; amicorū
cōmendatione gratissimus in prouincia semp
fuit. Tum hoc tēpore propter tuū in me amo-
rē, nostrāq; necessitudinē vehemēter confidit
his meis literis se apud te gratissimū fore, que
ne spes eū fallat, vehemēter te rogo, cōmēdo-
q; tibi oīa eius negotia, liberos, procuratores,
E iij familia

familiā, in primisq; vt quæ Titus Appius de
eius re decreuerit, ea cōprobes, oībusq; rebus
eū ita tractes vt intelligat nostrā cōmendatio
nē nō vulgarē fuisse, Vale.

EXEMPLVM ALIVD ET QVI
dem meum.

Ab ineunte ætate cū Paulo Polentio mihi
magna fuit familiaritas. Tū is est iuuenis q̄ et
morū candore, & literarū eruditioe, oēs suos æ
quales facile vicit, quare cū a me Francophor
diam ad te ire vellet, non potui eū tibi non cō
mendare. Tu si quid vnq; mea causa fecisti fac
Polentiū istū tibi cōmendatū esse sinas, Quic
quid in eū beneficioꝝ collocaueris, id in me
collocatū esse, prorsus existimabo, pluribus tū
bi illū cōmendare nolo. Nam, vt i spero, ipse se,
tibi comendabit satis, Vale.

RESPONSORIA AD COM
mendatoriam.

Quod mihi iuuenē, adeo moribus integris,
adeo eruditioe singulari p̄ditum cōmenda
sti, pergatū est. Non enim dici potest, quā mi
hi volupe sit, cum id generis iuuenibꝰ, vel vnā
tantum horā confabulando conterere, ei quic
quid potui, beneuolentiæ, ostendi, merebatur
ille, vt a me lautissime tractaret, sed nosti, quā
ta rei

ta rei familiaris, inopia premor, ego sane, qd
fieri potuit sedulo caui, ne frustra a te mihi
comēdatus esse, videretur. Tu si me amas, hu
ius similes, q̄ plurimos mihi comēda, in quos
etiam si oēs meas facultates profudero, non
manum, vt Comicus inquit, verterim.

RATIO TRACTANDI GRACI-
arum actionem.

Epistola, qua amico beneficii accepti ergo gra
tias agimus, ideo mixta est, quod in ea partim
personā, a qua beneficium accepimus, laudib⁹
ornamus, & sic ad demonstratiuū epistolæ ge
nus oculos obuertimus, partim quod in ea be
nificiū acceptū laudibus amplificamus, Am
plificatur vero beneficiū a circūstantijs, quod
nobis nihil promeritis datū sit, quod isto tēpo
re, quo rerum omniū inopes fuimus, acceperit
mus, quod a tanto viro nobis nihil tale sperā
tibus tam inopinato, beneficium adeo liberale
accesserit, qd beneficiū nō tatū nobis, sed mul
tis alijs quoq; profuerit, quod tā vltro in nos
collatum sit, & sic deiceps. In fine additur, nos
si nulla alia re, at studio gratificandi vicissim p
merituros, porro istæ amplificatiōes beneficii,
accepti, argumenta deliberatiuæ epistolæ resis
piunt.

Exordia, in hoc genere epistolarum fere a sententijs ducuntur, cuiusmodi est, illa Terentiana
Abs quouis hoie cum opus est beneficium accipere gaudeas, & illa, bis dat, qui cito dat, & illa, homo homini Deus.

Ducuntur & sepe in hac epistola exordia a collatione beneficiorum, quae olim ab amico accepimus, cum beneficio, quo in praesentia ornati sumus, Alia genera exordiorum & lectio oratorum & usus docebit.

EXEMPLVM GRACIARVM actionis

Non parum multa ab te beneficia accipi, sed nullum hoc quod iam accipi abs te vel iucundius, vel honestius me accepisse videor, Nam quid iucundius mihi, a te dari potuit, quam quod mihi, ubi acciperem pecuniam dubio, tam inopinato tam beneuole, centum aureos, ad capiendum doctoratus insigne dedisti: quid vero honestius a te mihi conferri possit, quam quod ad titulum istum adeo honorificum a maioribus nostris summa prudentia praeditis viris inuectum, pecuniam contulisti: Ego quando in praesentia, propter rerum meae inopiam, aliud prestare possum nihil, tibi gratias, & ago & habeo multo maximas, quod si olim aut, gratias referendi, aut potius testificandi

Itificandi meū vicissim erga te animū, aut p̄
dicandi istud tuum preclarę beneficiū, occa
sio mihi dabitur, me bñficiarū pulchre memo
rem esse, dices, Vale vir optime.

RESPONSORIA AD GRACI arum actionem,

Dum respondemus gratiarū actioni & nos
qui de aliquo benemeriti sumus, & beneficiū
quod in aliquem collocamus extenuare opor
tet, Nam odiosum est, si quis aut Thrafonē ex
Comedia referens, seipsum laudibus vehat,
aut bñficia sua ipsi⁹ magna videri velit, In cal
ce eum, in quē beneficiū contulimus, rogabi
mus, vt in presentia, id quicquid est bñficii, æq̄
bonicę faciat, olim, cū maiora fortuna abunda
uerimus, maiora nos daturos esse.

EXEMPLVM

Næ tu egregius beneficiorę, quę ab alijs ac
cepisti, amplificator es: vt qui centum aureos
quos, vt titulo doctoratus potiri possis, lubẽ
ter tibi dedi, adeo amplifies, atq; si plus mille
ducatos a me accepisses, mi homo, hoc quicqd
est minus est, quam vt tuo erga me amoris res
pondeat, vt vt sit animum erga te meum, isto
bñficiolo, declarare volui, olim si fortuna be
nigniore vsus fuero, benignius te, si opus ha

E v bueris

bueris. maiore non desinam bene. Vale.

RATIO TRACTANDI EPISTO

lam gratulatoriam

Gratulari est ob alterius fortunam, & fortunatū rerū successum letari, inde gratulatio oritur. Hinc & gratulatorias epistolas vocamus eas, quibus amico de re feliciter vel gesta vel oblata, nos gaudere ostendimus. Ratio tractandi hanc epistolā est hæc. Exordium ducitur ab his rebus, vel cū amicoꝝ sit, non aliter amicoꝝ commodis gaudere, atq; suis, nos amico, cui tot cōmoda congruerint nō potuisse nō gratulari, vel quando nemo non amico gratulatur, te quoq; gratulatione supersedere nō potuisse. Vel ab alijs rebus exordiri possumus. Deinde illud, ob quod gratulamur, vehementer amplificabimus, vel quod magnū sit, v' quod inopinato, dei soli⁹ nutu oblatū existat, vel qd' honorificū, cōmodū, tū amicis, tū multis alijs, futurū sit. Ad hæc quod isto tēpore in ista amici fortuna, tanta fortuna accesserit, & sic deinceps. Postremo in fine precabitur, vt illud quod amico obtigit ei salutē, nobis omib⁹ cōmodo existat, Porro hæc epistola, quia ex demonstratiuo & deliberatiuo pleraq; deriuat, mixta a nobis appellatur. Nam in hoc genere & personam

& personā, cui aliquid obtigit, laudam⁹, & res
quę alicui accidit, laudibus tollimus, at rei laus
des, ad deliberatiuū epistolę genus pprie res
spiciunt.

EXEMPLVM

Belle quidā dixit, mala inter amicos cōmunia esse debere. Quod si vero mala cōmunia amicis esse debēt, & bona amicis cōmunia eē debere, quis negare poterit, At cum nos si qui alij semper amicissime inter nos vixerim⁹, nō potui nō ob fortunā, quę tibi obuenit maxima, nō maxime gratulari, vt cognoscas illā fortunā tuam mihi perinde iucundā esse, atq; si ea mihi obtigisset. Audio te cōsulem vrbs tuę creatū esse. Quo nomine mirū est, quā tibi gratuler. Nā quid honestius tibi obtingere possit, quā te adeo cōmunibus omniū suffragijs principē ciuitatis tuę electū: cōsules apud Romanos in regū locū successere, & tantum nō reges fuerūt, Regis igitur locū in vrbe obtines. Tū quid vtili⁹, vel publicę vel priuatim facere poteris, q̄ cōsulem agere: publicę quidem. Nam tu vn⁹, vt vrbs pacata sit, ciues tuos viuant, sua ab improbis defendant, prestabis, priuatim vero, siquidē & tibi apud deum opt. Max. maxi. meritū apud hoīes honorē & bene

& bñuolentiam maximã cõprarabis, saxit Iesus Christus, cuius solius nutu, ad id muneris euect⁹ es, vt munus illud adeo honestũ, adeo vtile, fœliciter administres Amen. Vale.

RESPONSORIA AD GRATULATORIAM.

Si vnq̃ alias in p̃xima certe epistola, quam integer, & minime fucatus amic⁹ sis, intellexi, Nam cũ, vt tu vere scribis, amicorũ sit amici cõmodi nō aliter gratulari, atq̃ suis, Tu certe amicus es, vt qui adeo mihi consulatũ dei opt Max. nutu oblatũ gratularis, atq̃ si tibi oblat⁹ esset. Quod vero munus illud, quod mihi obligit honestũ, vtile eẽ, predicas, tibi aslẽtior, verum quam idẽ sit difficile administratu, nō opinor, ignoras. Sed quid agam⁹: deus qui me hoc munere fungi voluit, haud dubie quoq̃, pro sua erga nos benignitate, vt id & ad suam gloriã, & subditoꝝ salutẽ administrem, prestabit. Tu bene vale amicorum sincerissime.

AD LECTOREM.

En habes optime lector, vt compendia riam, ita rudẽ conscribendaꝝ epistolarũ, ratio nẽ, quam in hoc damus in publicũ, vt rudib⁹ adolescentibus, consulamus, ij, qui aliquoten⁹ in literis, progressi sunt, ex eloquentissimorũ
VIROꝝ

virorū scriptis, ea quę ad epistolare negocium
pertinēt, cōquirere poterunt. Si opera nostra,
eo animo accipietur, quo data est, ī celo, quod
aiunt, erimus, sin secus accepta fuerit Cōscien
tia nostra freti, quicquid maleuoli dixerint, in
paruo ponemus discrimine. Vale.

Finis libelli de Ratione conscri
bendī epistolas, sequuntur.

Preceptiones pueriles de Com
positiōe Oratiōis.

Adolescentes quum animū ad scribens
das epistolas adiecerunt, valde in orati
one cōponenda, laborant, adeo vt, quę
uis, totius argumēti, quod in epistola tractant
ratio illis satis perspecta est, tamen quomodo
verba connectant, quomodo sententias
sententijs copulent, apprime anxij sint, & plu
rimū discrucientur. Quibus, vt consulā, pue
riles quasdā preceptiōes, de cōpositione orati
onis tradam, quas si adolescentes tenuerint,
minore negotio, orationis mēbra conglutina
bunt, Sed iam ad rem. Fabius & Romanus
Aquila scribunt in epistolis solutā esse oratio
ni, hoc est, orationē esse nulla inter se necessita
te numeroꝝ, neq; cōpositam mēbris quibus
dam

dam, vel determinatã certa descriptiõẽ verbo-
rum. Id quod ita accipiendũ esse credo, q̃ in
epistolis, quæ sermoni similes sunt, nõ tãta cur-
ra cõpositionis & coniũctiõis orationis adhi-
benda est, quanta in oratiõibus forensibus, &
historijs adhiberi solet, sed q̃ epistolæ prorsus
nõ habito mēbroꝝ orõis respectu scribi debe-
ant, Id vero nec Fabiũ nec Romanũ Aquilã
adfirmare cõtenderim, Quis em̃ epistolã, quid
vellet intelligeret, si nulla orationis cõpositio-
ne adhibita cõscriberetur? Tum quando se-
pe in epistolis res graues, & a sermone quoti-
diano alienas tractamus, quis dicere audebit,
quod illis nulla compositionis, verborum re-
rumq̃ diligentia, impendẽda sit? Ad hec com-
positionẽ in epistolis non negligendã, arguũt
epistolę Ciceronis, epistolę Plinij, quarum plu-
rimæ summa cura, summo studio compositaẽ
sunt. Quod ergo, vt initio dixi, tã Fabius q̃
Romanus Aquila in epistolis, solutam oratio-
nem esse scribunt, ita accipidebet, quod epi-
stolę non tantam orationis compositionem
requirunt, quantam orationes forenses desi-
derãt, sed suam tamẽ compositionẽ habere vo-
lunt, id q̃d & Fabius ostendit, dum ita inquit,
Scilicet solutam orationẽ esse in epistolis, non
dico

dico, q̄ non illud solutum q̄q̄ habeat suos q̄s
dam & difficiliore pedes, neq̄ em̄ aut hiare,
semper vocalibus, aut destitui tēporibus vo
lunt, sermo & epistola, sed q̄d laxiora in his vi
cula, q̄ nulla sunt. Hec Fabius, e quibus facile
intelligi potest, in epistolis non om̄ino nullā
orationis compositionē esse debere, Et quan
do epistolis compositio orationis inesse debet
de illa quedam subiungam. In om̄i compositi
one, Fabio autore, tria sunt necessaria, Ordo
Iunctura, Numerus.

DE ORDINE.

Est vero Ordo in verbis singulis & con
textis, Verba contexta appellamus inter se
coniunctionibus vel alijs vinculis coniuncta,
verba singula vocamus, que Greci ἀσυνδῆτα
.i. verba nulla coniunctione connexa, vt apd
Ciceronem libro ep̄larum primo. Omnia
mea cura, opera, diligentia, p̄uidebo. In ver
bis singulis cauendum est primo omniū, ne de
crescat oratio, & fortiori subiungatur aliquid
infirmius, sic puer non scribet, Verres est, sacri
leg⁹ peculator, fur, sed hoc modo, Verres ē fur
peculator, sacrilegus, augeri em̄ debet oratio
& insurgere. Sic non scribet puer, Te co
lui, amaui, dilexi, sed dilexi, amaui, colui. Nam
plurisculum

plusculū est, vehementiæ in amore, q̄ diligere
& plusculū vehementiæ est, in colere q̄ ama-
re. Item puer non scribet, Petrus mihi libros,
rapuit, sustulit, sed sustulit, rapuit. Sic est illud,
Ciceronis, abiit, euasit, erupit. Deinde, in ver-
borū ordine obseruandus est ordo naturalis,
id est, vt primū ponatur, quod natura primū
est, Sic viros ac feminas, diem ac noctē, ortū
& occasum, dicas poti⁹, q̄ retrorsum. Sic scri-
bat puer, omnes pueri, adolēcentes, iuuenes, se-
nes ad spectaculū funambulorū, concurrebāt.
Sic scribet puer, Et pater, mater, soror, mihi in-
fensi sunt. Sic pater, filius, nepos, ad me venie-
bant, q̄ q̄ hic ordo naturæ, apud autores sepe
confunditur, sic apud Terentiū, noctesq̄, &
dies, etiam postremo in verborū ordine est vi-
tanda ταυτολογία, vel perissologia, id est
ne ordine permutato superuacaneum quid di-
catur, vt si dicas fratres gemini, nihil superua-
caneum est, at si dicas gemini, fratres addere
non est necessē. Ad hæc pleriq̄ preceperūt,
vt nomina verbis, verba aduerbijs, nomina p̄
nominibus essent priora, sed ille ordo, apud
autores non semper obseruatur, nā cōtra q̄ q̄
frequenter nō indecore ponuntur, apud Cice-
ronē, lib. epistolarū, iij. Vix tandem legi literas
dignas

dignas accipio, vbi vides aduerbium vix verbo preponi. &c. Sed quid exempla, hic adferre volo, exemplorum pleni sunt autores oēs. Huc referunt plerique regulam illam Fabij, quod verbo sensum, claudere optimū sit, qua de re exempla apud Ciceronē sunt plurima, quibus hęc regula nō per omnia firma est, Nam & alia voces sepe sensum claudunt, Sic apud Ciceronē lib. epistolarum. i. Nam illo si veneris, tanquam Vlysses cognosces tuorum neminem, Vides nomē sensum claudere. Cice. in. ij. Philippica, vt tibi necesse esset vomere postridie, hic aduerbiū sensum claudit. In verborum ordine vitandum est hyperbaton, id est, perturbata verborum constructio, vt quū ita scribo, mecum Petrus, volēs mihi, magnū iter, gratificari, iuit, pro, Petrus volens mihi gratificari magnū iter mecum iuit. Ab Hyperbatis aliquādo nō abstinuit Cicero, cuiusmodi est illud in epistola ad Lentulum, Gratia autē nostrā extinguit hominū suspicio, quod Pompeio se gratificari putant, vt in rebus multo ante quam profectus es, ab ipso rege, & ab intimis ac domesticis Pompei exulceraris, deinde palam a consularibus exagitatis, & in summa inuidiam adductis, ita versamur. &c.

Sed Hyperbaton, Fabio autore, inter Tropos

F vel

vel figuras, quę sunt virtutes receptū est, quā
tamē magnis Oratoribus, & Poetis cicius quā
pueris scripturiētibus epistolas cōcedēdū est.
In verborū ordine, & Amphibologia est vitā
da, quę est dū nescitur viciū ordinis vborum,
vtro verbū referendū sit, vt dum ita dico, *Pes-*
trum Ioannē verberare est iniurium, hic incer-
tū est, an verberare ad Petrū an Ioannē refer-
ri debeat Inuertuntur sepe verba per figuram
Anastrophen, vt dum p̄positio suo casui post
ponitur, cuiusmodi est illud Comici, qua de re
pro, de qua re, qui ordo verborū elegans est,
Sunt etiā p̄positiōes, quę natura postponi vo-
lunt, vt versus, *tenuis*, Cicero in lib. epistolarū
ij. & te ex Asia Romā versus profectū esse cō-
staret. *Q. Curtius Pauci, hostium tenuis exas-*
mi penetrare ad portum.
Et hactenus quidem paucis ostendimus, quis
ordo in verbis obseruandus sit. Iam ostende-
mus, quę in iunctura verborum obseruari de-
beant.

DE IUNCTVRA.

In iunctura videndum est, ne simul con-
iungantur crebrę vocaliū concursiōes, quę va-
stam & hiantē orationē reddunt, vt cum dico
Tuæ lřæ valde me delectauere, a qua vocaliū
earundē

earundē cōursionē prāter alios etiam Cice-
ro in epistolis nō abstīnuit. Nam in epistola
ad Lentulū ita scribit: Ego omī officio ac po-
tius pietate erge te ceteris satisfacio oib⁹. &c.
Et rursus ad Lentulum. Aulo Trebonio, qui
in tua prouincia magna negocia, & ampla &
expedita habet &c. Verum hic monēdi sunt
pueri, illam vocalium cōursionem, in Cicero-
ne, qui vna cum Demosthene, vt scribit Fas-
bius, ad hanc partem modice respexit, nō re-
prehensionē obnoxiam esse. Quis em̄ in tantis
orationis virtutibus, illud vnum vitium repre-
henderit: sed si quis alius crebro vocalium cō-
ursionibus vteretur eum reprehensionē vix
euasurum. Ad hęc in iunctura verborum vi-
tabitur, literæ vnius nimia assiduitas, vt dum
ita scribo, Tibi tanto tanta talenta tulerunt.

In verborum iuncturis crebra homiopto-
ta & homioleuta, id est similiter cadentia &
similiter desinentia fugienda sunt, vt dum ita
scribo, homo est cupidus virtutis, famelicus
honoris, studiosus amoris. Itē dum scribo, Nō
prudētis est, omnes reprehendere, stolidi est
omīa probare, vesani est nihil ad iudicium ani-
mi reuocare. &c. Quæ tamen si modice adhi-
beantur, Epistolam valde ornant. Sic Cice, in

lib. epistolary. i. In quo vt iā sit in ijs culpa, qui
me non defenderūt, nō minor est in ijs, qui re
liquerūt. Et, si accusandi sunt qui pertimuerūt,
magis etiam reprehendendi, qui se timere si
mularunt &c. Hic habes homioteleuton, hoc
est cadens similiter, quod, hoc in loco tantum
abest, vt vitium sit, vt etiam oratiōis virtus ha
beatur, hoc ergo vt supra monui, puer videat,
ne in iungēdis verbis per homioteleuta & ho
mioptota imodicus sit. Nā notus ē iocus ille
Lucillij in quinto Satyrarum in illorum scita
mentorū, vt Gellij voce vtar, adfectatores
quem quia festiuus est hic subiiciam. Quo
me habeam pacto, tametsi nō queris docebo,
Quando in eo numero mansi, quo in maxima
nō est, pars hominum, vt perisse velis, quem
nolueris, cū visere debueris, hoc, nolueris. &c.
Sed redeo ad iuncturam orationis, in qua etiā
est vitanda longa periodus, quæ & auditorū
aures, & p̄nunciantis spiritum ledit, Exem
plum est in p̄fatione, quam Priscianus libris
Grammaticæ suæ p̄fixit.

In iunctura orationis curandum est, ne syllabę
verbī prioris vltimę, sint primæ sequentis, Id
qd' Cicerōi in epistolis excidit. Res mihi inuis
sæ visę sunt Brute, Ad extremū in iūctura ora
tionis

tionis, videndū est, vt monet Cicero, in dialo-
go de Oratoria particione, ne gñribus, nume-
ris, tēporibus, personis, casib⁹ perturbetur ora-
tio, hoc est, vt istum locum obiter explicem,
videndum est ne solœcisimum, grāmatices vi-
cium facias, Et hęc quidem sunt p̄cepta, quę
de iunctura orationis tradi solent, Illud vero
in iunctura orationis in primis obseruandum
est, vt ea, periodis astringatur, quę nisi diligen-
ter, obseruentur, oratio nunq̄ recte inter se co-
herere poterit.

QVID PERIODVS.

Periodus, authore Romano Aquila, est
oſo quę sententiam certa quadā circumscrip-
tiōe definit, atq; def̄minat, qualis est hęc apud
Ciceronē i lib. epl̄arū. i. epistola priā, Ego om-
ni officio ac potius pietate erga te, ceteris satis-
facio om̄ibus, mihi ip̄i nunq̄ satisfacio, En ha-
bes periodum id est orationem absolutam, &
certis membris descriptam. Cicero plurima
nomina dat periodo, ambitum, circuitum, cō-
p̄hensionem, cōtinuacionem, circumscrip-
tionem. Porro periodus constat, ex membris
quę cola Gręci vocant, & inc̄sis, quę cōmata
appellant. Membrum est pars orationis ex
pluribus verbis, absolute aliquid significans

vel, membrum, est parforatōis, perfectam sententiam habens, vt apud Ciceronē in lib. epistolo. i. periucundæ mihi fuerunt l̄ræ tuæ. &c. hoc membrum est, Incisum autem est parforationis, nō perfectam sententiā cōplectens, vt apud Ciceronē in primo epistolæ, Tam etsi mihi nihil optatius est, &c. Cæterum periodus habet minimum membra duo, medius numerus videntur quattuor

EXEMPLA PERIODI EX DVO bus membris cōstantis.

Cicero in lib. epistolæ primo. Ego omni officio an potius pietate, Ceteris satisfacio omnibus, hic vnum habes membrū. Alterum sequitur, mihi ipse nunq̄ satisfacio. Idem in lib. iij. Accepi per breues tuas literas, quibus id quod scire cupiebam cognoscere nō potui, In lib. i. Aulo Trebonio, qui in tua prouincia magna & ampla & expedita negocia habet, multos annos vtor familiariter.

EXEMPLA PERIODI CONSTAN- tis ex quattor membris.

Cicero in lib. epistolæ primo, periucundæ de mihi fuerunt tuæ literæ, primū membrum. Quibus intellexi, te perspicere meā in te pietatem, Secundū membrū, quid eim dicam beneuolētiam

nevolentia? Tertium, cū illud ipsum grauissi-
mū & sanctissimū nomē pietatis, leuius mihi
meritis erga me tuis esse videatur, En habes
quartum membrum, Seruius Sulpicius ad
Ciceronē, Et si scio non iucundissimum nunc
cium me vobis allaturum, Primū membrum,
Tamen cum castus & natura in bonis do-
minatur, Secundum mēbrum, visum est faciē-
dum, Tertiū mēbrum, vt quomō se res habe-
ret, vos certiores facerem, quartum membrū
aliquando periodus ex tribus membris cōpo-
situs est.

EXEMPLVM PERIODI EX TRI-
bus membris cōpositæ.

Cice. lib. Epistolarū. ij. ad Curionē, Graui-
teste priuatus sum amoris, summi erga te mei
patre tuo charissimo vi. 10, Primū mēbrū, qui
cum suis laudibus, tum viro te filio superaret,
omnem fortunam. Secundū membrum. Si ei
contigisset, vt ante te videret q̄ e vita, discede-
ret, tertium membrū, &c.

Nō raro periodus ex quinque membris cōficiē.

EXEMPLVN PERIODI EX
quinque membris constitutæ.

Cicero libro epistolarū quarto ad Marcel-
lum, Etsi per paucis ante diebus dedi Q. Mu-

tio literas, ad te pluribus ꝑbis scriptas, Primū
membꝛꝫ oratiōis, quibus declarauerā, quo te
animo censerem esse oportere, & quid tibi fa-
ciendū esse arbitrarer, secundū membrū, tamē
cum Theophilus libertus tuus ꝑficisceretur,
tertium membrū, Cuius ego fidē erga te be-
neuolentiamq; perspexeram, quartum mem-
brū, sine meis literis eum ad te venire nolui.
quintum membrū. Sed de periodis satis, quas
pueris curæ esse cupio, Nam periodorum &
cognitio & obseruatio, ad plurima conducit,
principio periodi faciunt, vt oratio nostra re-
cte cohereat, Eteñ in periodis semper sequēs
precedētis vel aitiologiam vel similitudinē vꝫ
correctiōnē, vel aduersatiuā cōplectit, ita vt
non aliter atq; in corpore mēbra coherent, ita
mēbra in oratiōe cohereāt, verbi gratia, Cice-
ro in lib. epistolarū primo, in epistola ad Len-
tulum in exordio, prima periodus hanc sentē-
tiam cōplectitur, Ego omne officium meū, seu
potius pietatem, vt tibi regis reductio decer-
natur, ita ꝑesto, vt nemo existimet, quicq; a
me pretermitti, aut diligentius effici posse, aut
debere, hęc ē priā period⁹ mihi at nō sic videt,
q̄ quantū ꝑ te faciam min⁹ officio meo duco,
hęc est secūda periodus, sequens cōplectitur
aitio

aitiologiam, hoc modo, Tam magna enim
tua erga mea sunt merita, vt quoniam tu
nisi, impetrata mea ab exilio restitutiōe p̄ me
agere nō desisti. Ego quia in tua caussa vt scis
licet regem reducas, nō q̄q̄ qd cupis efficio,
insuauem vitam mihi putem, post hec refert,
varias caussas. propter quas, id qd̄ Lentulus
velit, efficere nequeat, hic vides, quomō perio
di obseruatē in Cicerone, efficiāt, vt sententiæ
aptissime cohereant. Deinde periodi cōdu
cunt, vt in aliorū scriptis facile deprehendere
possimus, vbi sint mutilatæ sententiæ, vbi
pars argumenti, vbi cōclusio, omissa sit. Pos
tremo periodi præstant, vt in scriptis aliorum,
sententiarum ordinē cōsequamur, id qd̄ ad in
telligendos autores, valde vtile est, verbi gra
cia, in exordio oīs Cicerōis pro Archia poe
ta, prima periodus hanc sententiā cōplectitur.
se debere Archiam poetam defendere, vel se
debere pro eo dicere, sequēs periodus aitiolo
giā ostēdit, cur nam p̄ Archia dicere, debeat,
quia Archia ei princeps studiorū fuerit, Tertia
cōtinet argumentum a minori ad maius, hoc
modo, si alijs sepe in iudicio adfui, quanto ma
gis Archiæ adesse debeo, vt a quo, vt in iudi
cijs causas pro amicis dicere possim, informa

tur sum. En quæ belle, sententiæ exordij orationis, Ciceronis per Archia poeta, consequimur, dum in periodos ipsas animum intendimus, Como da, periodorum propterea, tam multis declaravi, ut pueros ad periodos in epistolis observandas invitare. Venio nunc ad numeros, quos etiam in compositione orationis necessarios esse, supra diximus.

DE NUMERIS ORATIONIS.

Numerus, Autore Trapezontio, est quæ ex observatione collocatiõis, atque clausulæ pedum consistit orationis sonoritas, atque modulatio, de numeris varia & difficilia præcepta traduntur, tam a Cicerone, quam Fabio. At puero satis sit, si sciat, qui pedes, seu numeri, in principio orationis, qui in medio, qui in fine, ponendi sint.

PEDES QUI IN INITIO ORATIONIS

accommodati sunt.

Creticus pes ex brevis, inter duas longas consistans, ut literas a Cretico orsus est Cicero lib. epistolæ ad Caninium, litteras a te mihi stator. &c. Item libro epistolarum, ad Appium Quam meum factum. &c.

Anapestus ex duabus brevibus & longa consistans, a quo orsus est Cicero lib. epistolarum
ad

ad Appium, vehemēter te esse sollicitum, lib.
epistolārū. vi. ad Cecinnam, quotiescūq; filiū
tuum video. &c.

Dactylus ex longa & duabus breuibus
cōpositus, Sic in epistola Cicerōis ad Celiū
Sollicitus equidem eram de rebus. &c.

Spondeus ex duabus longis cōstans, Ci-
cero in epistola ad Appium, Quū est ad nos
allatum de. etc. Et in epistola alia ad Appium
Cum essem in castris etcet. Et rursū. Qua
si diuinārē. &c.

Molossus ex tribus longis cōstans, Cicero
ad Marcellum, & si per paucis ante diebus. Et
ad P. Nigidium, querenti mihi. &c.

Iambus ex breui & longa cōflatus, Cice-
ro ad Marcellum. Etsi nihil noui. &c. Itē ad
Torquatū, Noui quod ad te scriberem ni-
hilerat.

QVI PEDES FINI ORA

tionis cōgruant.

Finis Orationis congruunt, Ditrocheus, p
uidebo apud Ciceronem in epistola ad Len-
tulum, Idem ad Curionem, in adolescentia
tua conquiescat.

Bacchius pes vna breui, & duabus longis
cōstans, Cicero in epistola ad Lentulū, id ma-
iori

iori illi fraudi, quæ tibi futurum. Idem ad Lentulum
quos caneres.

Amphibrachus, ex longa inter duas breues
Cicero ad Lentulum, Implicatus tenebar, Idem
facilia sunt ea quæ a me de Vatinius & Crasso
requiris.

Molossus Cicero ad Lentulum. Ne tibi idem
reponam, quum veneris tamen possum, ab
senti, Cicero ad M. Celiuum, lib. ij. Epistolarum,
desiderio me urbs afficit, & omnes mei
tue inprimis.

Epitritus Cicero lib. iij. Epistolarum ad Appi
um ne quid de summo meo erga me te amo
re detractum esse videatur.

QVI PEDES MEDIAE

sententiae conueniant.

In media sententia breuibus longos admis
cebimus, verbi gratia, Cicero ad Lentulum
ita scribit, tanta enim magnitudo est tuorum erga
me meritorum, ut quum tu nisi perfecta re, de
me non conuiuisti, ego, quia idem in tua causa
non efficio, vitam mihi esse acerbam putem. &c.
hic vides, quæ crebis iambis pedibus breuibus,
pedes longos spodeos admiscuerit.

Si hæc quæ dixi de numeris Orationis pu
er sciuerit satis superque erit, vbi vero cum ata
te ius

te iudiciū illi maius accesserit, pleni⁹ quoq; in
ratione, numerosæ orationis institui poterit.
Quod si puer numeroꝝ rationem in oratione
obseruare nequit, Curet sedulo, vt periodos,
effingat, in quas, Cicerone autore, numeri no
bis non animaduertentibus incurrunt.

RACIO LEGENDI ET REPETEN
di tam Poetas, quam Oratores, per
Christophorum Hegendor
phinum.

N OMNIBVS rebus nō tam
refert quid fiat, quam qua ratio
ne fiat, Nam multi sedulo quidē
rebus honestis & vtilibus vacāt,
sed quia rationis, qua rebus vaca
re debent ignari sunt, aut parū, aut nihil fru
ctus capiunt. Id quod cū in alijs rebus, tum in
repetēdis autoribus, q̄s discipuli a p̄ceptori
bus audiūt, sepe vsu venit. Etem nō parē mul
ti sunt iuuenes, qui diligēter autores, qui docē
tur, repetūt, sed quia rationē, q̄ inter repetendū
vti debēt, ignorāt, p̄inde oēm operā frustra
sumūt. Ego vt iuuenib⁹ studiosis, pro mea vi
rili consulam, paucis, certam & vt mihi vide
tur, frugiferam, repetendi, bonos autores, viā
īpis

ipsis indicabo, tacite etiam rectam legendi rationem, demonstraturus.

Iuuenis a preceptore, cui ad humanitatem informandus, concreditus est, aut poetam aut Oratorem audit. Si poetam audit, domum a prelectione reuersus, primo omnium subinde repetat, quod poeta doceat, Nam hoc modo, omnia, que in toto poeta traduntur, negotio minori percipiet. Deinde quo orationis genere usus sit, cogitabit. Quod si a preceptore suo poetam humiliori orationis genere usum esse audiuit, etiam atque etiam videat, ut ex illo poeta uno, humilis characteris rationem totam perdiscat.

Porro ne quid iuuenem lateat, humile dicendi genus, est oratio, non ultra sermonis quotidiani consuetudinem excedens, non verbis non sententijs ullis grauius expolita. Quo genere orationis Theocritus inter poetas grecos, in Idyllis, Virgilius inter poetas latinos, in Bucico, usus est. Quod si poeta mediocri dicendi filio utitur, discipulus domi sue rationem tractandi hoc orationis genus, summo studio discat, Voco mediocre dicendi filium, orationem ultra quotidiani sermonis facilitatem insurgentem, verbis paululum ornacioribus, ornatam, sententijs grauioribus excultam, quo genere orationis Hesiodus

duſ inter grecos poetas in libris Agriculturæ, Virgilius inter latinos, in Georgicorum libris, vſus eſt. Cū poeta ſublimē characterem adhibet, diſcipulus inter repetēdū in hoc omnes intēdet neruos, vt illius characteris venas oēs ſcrutetur, & deprehendat. Sublimis character eſt oratio, verbis ornatiffimis, magnificētiffimis, rebusq; grauiffimis, exornata. Quo genere characteris Homerū in libris Iliados, & Odiffæ, Virgilium in libris Eneidos vſum eſſe conſtat. Præterea vbi diſcipulus a præceptoribus vſum poetarum accepit, inter repetendum, ea, ad quæ præceptor poetam con- ducere dixit, ſedulo venetur. Conferunt vero poetæ oēs, partim ad eloquentiā alendam, partim ad rerū copiam, comparandā, Eloquentiā quidē, nam mira eſt, in poetis verborū elegantiā, mirā proprietā, mirabilis copia, Proinde diſcipulus, inter repetendum poetam, vobum eleganciorū rationē habeat, verborū proprietatē obſeruet, verborum copiam annotet. Ad hæc cum poeta in verbis liberior ſit, quā orator, diſcipulus a præceptore troporū, quibus poeta aliquis vtitur admonit⁹, eos ſumma cura obſeruet. Præter hæc iuuenis decori elocutionis, qua poeta omnia explicat, admonitus, diligētiffime

ligētissime eam domi suæ repetāt, nam hoc &
ad iudiciū facturum est plurimū, & ad imita
tionē presentissimum existit. Taceo hic ap
tam inuentionē ornatam dispositionē. Prete
reo hic schemata sententiæ, schemata verbo
rum, quæ Poetis cum Oratoribus communia
sunt, quæ omnia ubi discipulus a præceptore au
diuit, domum regressus, studio pertinaci repe
tet. En ostendimus hæcenus, quomō eloquē
tiæ cura, in poetis repetēdos habēda sit max
ima. Restat rerum cognitio, quæ a præceptoris
bus discipulo ostēsa, inter repetēdum neglec
tui habēda non est. Voco vero, vt obiter eti
am hoc moneam, rerum cognitionē, ea, quæ
vel ad naturam rerū propius cognoscendam
cōducūt, atq; hic cōplector physicam, & oēs
artes mathematicas. Voco rerum cognitionē,
vel ea quæ ad mores formandos faciunt, vel
ad rēpublicam gubernandam, vel rē domesti
cam administrandā emolumēto sunt. quorum
omniū cū poetæ oēs, tum Virgilius noster, vt
in alijs libris, ita in Georgicis refertissimus est,
quorum omniū exempla pauca, monēdi iuuētū
tē gratia, proferemus. ad naturam rerum cog
noscendā facit illa v̄sus poete in primo Geor
gicorum, Vrunt letheo perfusa papauera som
no,

no. Nā hic verſus, naturam Papaueris oſten-
dit, vt quod cōmeſtū, ſomnū, letheum, id eſt
obliuiioſum inducat. Ad rerum naturam cog-
noſcendam, & illud quod Poeta in eodem li-
bro ſcribit facit Amurcā, id eſt fecē olei, iuua-
re ſemina, vt fructuoſiora ſint. Ad rerū cog-
nitionem faciunt, quę in lib. .i. de ortu & occa-
ſu, de effectu, de portentis ſyderū cœleſtium
ſcribit, Ad mōres formandos facit illud, quod
poeta in lib. .i. Georgicorū ſcribit. In primis ve-
nerare deo atq; annua magnę Sacra refers
Cererī. &c. Siquidem his verſibus hortatur
nos, vt in rerum prouentu, e dei auxilio pen-
deamus, ſperantes tunc demū fœliciter omnia
prouentura, quando deū veneremur. Ad mō-
res formandos facit illud in ſecūdo Georgico-
rum. Vſq; adeo a teneris aſſueſcere multū. Nā
hortatur nos, vt a teneris, vt greci dicunt, vng-
uiculis pueros noſtros, recte beneq; educem⁹
quod ita fere viuamus iuuenes, ita fere viua-
mus ſenes, vt pueri aſſueti ſumus. Ad uores
vtile eſt illud quod Virgilius in lib. .iiij. Geo-
gicorū de apibus ſcribit, quod regem veneren-
tur, comitentur, obſeruent. Quę omnia docent
nos, vt magiſtratibus noſtris, honorem iuſtū
habeamus, eos colamus, obſeruemus. Ad rē

G publicā

publicam regendam cōducit illud, quod Virgiliius de re apum scribit, quod ipse quidem nō laboribus vulgaribus distringatur, sed vt aliæ apes in labore sint, pcurer. Quia in re do centur magistratus, vt ipsi solius respUBLICÆ curam suscipiant, & ocium, qđ ciuitatū venenū est, a subditis procul abesse procurent. Ad rē domesticā gubernādā, hij quattuor Georgici libri cū primis vtiles sunt. Nā ex his, cuiuscūq; ordinis homo discit quādo, quomō arare, sere re, metere debeat, Ex his libris nemo nō discit quomodo arbores, vites colendę sint. Quia ratiōe omnis generis pecora tractari debeant. Ex his libris nemo nō discit, quomō apes, vt mella cōficiant preparandę sint, q̄ tempore faui eximēdi sint, quę mella optima, quę pessima existāt. Et vt maxime, nec agros, nec hortos, nec pecora, nec apes habeas, tamē mire & iucundū, & honestū ē, rerū naturas cognitās habere, ratio nem colendī terram, serendī arbores nō ignorare. Nam quando deus omnia in vsus hominū creauit, honestū est hominē, earū, quę sua causā creata sunt, rerum naturā, & effectū perspectos habere. Ad hoc, quando voluptas est summa, tantā rerū a deo creatarū copiam, omnibus in locis cōspicere, an nō etiā voluptas

tas magna erit, rerum istarū causas, naturas, effectus, probe cognitos tenere. Ad rerum cognitionem pertinent nobiles, poetę, in his libris rerū variarū descriptiones, cuiusmodi est, in li. ii. descriptio signorū, quę cędem lulij Cęsarıs, portenderunt, Cuiusmodi est in lib. ij. Descriptio veris, & descriptio vitę rusticę. Cuiusmodi est descriptio pestis in lib. iij. Et hactenus quidem vsum poetarū & maxime lib. Georgicorū, paucis ostendimus, vt inter repetendū iuuenes vsum librorū obseruēt, & in aliorū poematum lectiōe ad vsum, ceu statuam quandā Mercurialem respiciant. Hoc enim modo poemata repetita, cōmodū magnū iuuenibus adportabunt, Hinc est qđ Crassus apud Ciceronem poetas, Oratori legendos esse putat, Hinc est qđ Cicero in oratiōe pro Archia poeta, poetas ad alendam facundiā cōducere scribit. Siquidem ex poetis & verborū & rerum copia cōparatur. Postremo inter repetendū poetas, curabit iuuenis, vt ea q̄ insigniora sunt memorię cōmendet, & in poeta audiendo stylum exerceat. Bisariam vero iuuenis in poetis stylum exercere potest, aut dū versus poetarū in prosam redigit, aut dū versus poetarū versibus alijs, verbis mutatis, sentētia seruata red-

dit, Exemplū primi est Virgilius in. i. Georgi
inquit, Labor improbus oīa vincit, & durans
urgens in rebus egestas. Hos versus ita in p^r
sam v̄tere possumus. Nulla sunt, quę nō labor
improbus vincat, & nulla nō, egestas, reb⁹ no
stris adflīctis vincit, Exemplū secūdi, in ex
ordio lib. i. Virgilius ita proponit, Quid faciat
lætas segetes, &c. Quod exordiū alijs versib⁹
sic reddi potest, Quid reddat lætam terram, q̄
sydere cœli, Expediat terram ferro proscinde
re, & vlmis, Expediat vites iunxisse, boū, peco
rūq; Atq; apiū quę cura bono sit habenda co
lono. Dicere Męcenas statuo. &c.

Hęc exercitacio preterq; quoq; poetę sen
sum manifestū reddit, verborū etiā nos diuis
tes facit. Hęc quæ iam ostensa est, recta &
frugifera, repetendi cuiuscūq; generis poetas,
ratio videtur, qua si iuuenes vtantur, nō po
test fieri, quin fructū ex Poetis magnū aufse
rant.

Oratores tam grecos, q̄ latinos, iuuenis ita re
petet, vt p̄ter v̄borū copiam & cultū, alia quæ
dam, ex illis aufserat. Nam inter repetendum
oratores, iuuenis a p̄ceptore admonitus, pres
sis, vt aiunt, oculis introspiciet, inuentiōis acu
men, collocationis decorū elocutionis p̄pria
tem,

tem, argumētandi robur, Inter repetendū oratorē iuuenis obseruabit exordiū, a quo orator exorsus est, rationē. Obseruabit quam aperte Orator diuidat, & parciatur mēbra orationis. Obseruabit narratiōis lucem, Obseruabit ppositionem e narratione natam, obseruabit cōfirmationem ppositionis, tū q̄modo Orator sepe themate relicto, in locos communes expacietur, quomodo apte ad thema ppositum redeat. Obseruabit q̄q̄ Epilogorū rationem. Hęc oīa semel atq̄ iterū, in aliquo Oratore obseruata, & iudiciū in aliorū oratorū scriptis cōparant, & nobis imitandī materiā prebēt. Ad hęc obseruabit iuuenis inter repetendū oratorē, q̄ apte orator Periodis. i. ductibus orationis vtatur, vtputa q̄t mēbris, & quā aptis Orationem concludat, quā bellis cōmatis & incisis intersparsis orationem varieget.

Exemplū potest sumi ex oratione Ciceronis p Milone, vbi sic exorditur, Etsi vereor iudices &c. nos sensum reddemus. Quāuis vereor iudices, ne mihi Ciceroni dicenti pro Milone, quem magis salus reipub. quam sua sollicitū habet, turpe futurū, sit si i inicio Oratiois timeā. Hoc vnū periodī mēbrum est, Tamen vereor inquit Cicero, quia in iudicio hoc, non

tit quod antea fieri solitū fuit, Secundū perio-
di mēbrū est. Non enim ij adsunt, qui adesse
communiter iudicijs solent. Tertiū periodi
membrum est Incisa interiecta periodo facile
obseruari possūt. periodi obseruatę inter repe-
tendū, hoc commodabūt iuuenibus, vt & imi-
tari Oratores, quos audiunt, queant, & oratio-
nis suę membra aptę cohereant. Nam in peri-
odis ita fere fit, quod insequens fere, preceden-
tis causam complectat, aut exemplū, aut cor-
rectionem contineat. Exemplū est in exordio
Ciceronis p Milone, Vbi primū proponit, si
bi dicenti p Milone, turpe futurum, si timeat.
Mox sequitur correctio, tamen se honeste pos-
se timere, causę adduntur, quia oīa noua in iu-
dicijs videat, quia ij, qui adesse iudicijs solent,
nō adsint, quia omnia templa, armatis militib⁹
plena sint. &c. Ratio periodorū sic obseruata
facile pstat, vt & nos inter scribendū apte con-
nectamus orationis mēbra. Et vt obiter hoc
moneā, qui addita oratiois luce, periodorū rati-
onem vna cū grāmatica verborū compositio-
ne, in Cicerone repetendo obseruat, & imita-
tur, is facile, ad ductū stili Ciceroniani, q̄quo
modo imitandū prouehi potest. Ad hec om-
nia, Iuuenis inter repetendū oratorem, obser-
uabit

uabit, qui pedes inicio orationis, qui medio, q
fini. cōgruāt Et vt obiter hoc moneā i inicijs
orationū fere Dactyl⁹ ponitur. i. pes ex longa
& duab⁹ breuib⁹ syllabis constans. Sic exor
ditur orationem inuectiuam secundam in
Catilinam, Cicero Tandem aliquando, In ini
cijs additur & anapestus, id est pes ex duab⁹
breuib⁹ syllabis & longa syllaba cōpositus,
in exordio oratiōis p Milone, Etsi vereor Iu
dices, inicijs accōmodatur, & peon id est pes
ex trocheo & pyrrichio constans, ex longa &
breui syllaba constat Trocheus, Pyrrichius
pes constat ex syllabis duabus breuib⁹. Sic
in quarta Verrina, Multa mihi necessario, prin
cipio orationis adhibetur, spondeus, vt in pri
ma verrina, Si quis vestrum iudices, Principio
orationis & molossus, i. pes ex tribus longis cō
flatus, accōmodatur, vt in lib. quarto epistola
rū apud Ciceronē, Querenti mihi iā diu. &c.
Principio oratiōis & Epitritus apponitur id
est pes vel ex Iambo & spondeo, vel Trocheo
& spondeo constans. Preterea tam Iame
bus q̄ Pyrrichicus inicijs accōmodatur, vt in
inuectiua in Catilinam apud Ciceronem, ea
demū magna voluptas est. &c.

G iij

In fine

In fine cōperiunt Distrochei. i. duplices trochei.
ei. Sic Cicero in oratione p̄ Quintio. Eadē vsq̄
ad rogū p̄sequet̄, Sic cōparandus in oratiōe
p̄ Sexto Roscio, Fini oratiōis adpergitur,
& Bacchius. i. pes ex breui & duabus longis
constans, vt p̄barim, Fini orationis adhibet̄,
& Amphibrachus. i. pes ex longa inter duas
breues constans, vt amauit. Fini oratiōis &
molossus adiungitur. Sic Cicero in lib. episto-
larū. v. Tametsi bis eū inuitū seruati.

Medio oratiōis, vt Fab. lib. ix. autor est, cōue-
nit pedibus breuibus longos miscere. Breues
pedes sunt, Dactylus, Creticus, Anapestus, Iam-
bus. Longi pedes sunt, molossus, Spōdeus, Ex-
emplū in Oratione p̄ Milone.

Spōdeus, anapestus, anapestus, iambus, iambus

Et si vereor iudices, ne turpe sit.
Spōdeus, creticus iambus dactylus
p̄ fortissimo viro dicere, incipiētē timere. & c̄

Deniq̄ inter repetendos Oratores, Iuuenis
obseruet, schematū varietatem, decorū, Iuue-
nis obseruet locos cōmunes, in quos Orato-
res sepe excurrunt, Tum nec ea negligat, quę
ad mores formandos faciūt, Nam sicut in ora-
toribus preclara exempla virtutum, ita etiam
notabilia viciōrū exēpla existūt. In Oratiōe p̄
Milo

Milone, preclaræ exemplum virtutis pponit,
q̄ Milo de reipublice salute magis q̄ de sua p
turbatus fuerit, q̄ Milo lubens mortem oppe
tere voluerit, dū modo cæde Clodij res publi
ca a seditionibus liberata esset, In actionibus
Verrinis, vicioꝝ exempla innumera a Cicero
ne referuntur. Occurrunt & in Oratoribus ea
quæ ad politicam faciunt, quæ om̄ia a iuueni
bus, inter repetendum obseruabuntur, Ut aus
tem hæc quæ dixi, obseruata feliciter, teneri pos
sint, loci certi parandi sunt, in quos ea quæ vel
in poetis, vel oratoribus obseruauimus dilige
ter redigamus.

DECLAMACIUNCVLA DE
RECTA STVDENDI RA
cione, a puero pronūciata.

Volent pleriq; nostrū, iucundissimi
condiscipuli, non raro querere
quinam fiat, quod cum non parū
multos annos in studijs bonis cō
triuerint, nōdum tamen tolerabi
lem studiōꝝ suorum fructū sentiant. Ego ve
ro quamuis adolescens, nullam aliam causam
quod e studijs nostris nihil cōmodi aufferim⁹
esse, video, quam quod recte ingrediundi stu
dia viæ ignari, huc illuc incertis oberramus iti

G v nerib⁹

neribus. Nam vt vltator citius eo, quo contem-
dit, peruenit, qui viarum gnarus est, quam qui
nescio quos Meandros ingressus, quā viam in-
sistat, quo tendat, prorsus in salebra, quod aiūt,
heret, ita iuuenis is, vt & mea fert opinio, cici⁹
aliquo tenus in literis progreditur, qui re-
ctam studiorū viam ingressus est, quam qui iā
huc, iam illuc rapitur, Quod ad me attinet ma-
gnis sepe votis hoc vnum expetiui, vt
Preceptor quidam mihi obtingeret, a quo in
rectā studioꝝ viā induci possem, Verū quādo
deus optimus maximus nūq̄ pijs votis deesse
solet, obtigit tandē mihi Christophorus He-
gendorphinus p̄ceptor prorsus ex animi mei
sententia, qui cū primū me ad humanitatē in-
formandū ad se recepisset, pro boni precepto-
ris officio, quod oppido cōpendiosū ingrediū-
di recta studia iter sit, cōmonstrat, id quod cū
mihi nuper ingresso, valde placuisset, nō potui
p̄ meo erga vos condiscipulos meos charissi-
mos studio hoc iter vobis inostēsū relinquere.
Prodij igitur in publicū nulla alia gratia, quā
vt studijs vestris cōsulam. Ambitio sane me
nec leuiter perstringit. Quid em̄ honoris ex
hoc declamandi munere venari possū? vt qd̄
iam primū subiui, Cū vero ea que primū ados-
lescētes

lescētes experiunt raro ex voto succedāt, & p
inde laudē mereāt parua, ego quod iā d' deo in
genij mei tyrocinium daturus, quiduis potius
quā me laudē a vobis relaturū, existimaui. Me
a vobis nō grauatim auditū iri, hec res, de qua
iam dixi, vnica, mihi persuasit, quod scilicet ani
mo studia vestra iuuandi, huc venerim. Sed
ne vos viē studiosꝝ, quę mihi a p̄ceptore meo
charissimo ostensa est, cupidos diu suspendā,
agite quę illa sit, paticis a me accipite, Accipis
etis vero, ea non quę mihi adolescenti imperis
to rerum, sed preceptori meo optima
visa sunt. Primo oīm is qui in litteris bonis ci
to p̄gredi cupit, etiā atq; etiam videat, cui Pre
ceptori se formandū fingendūq; cōmittat. Nā
vt in artibus illis sellularijs, vti vocant, discipū
lus citius a perito quā imperito magistro artē,
cui discēde animū adiecit, cōsequitur. Ita & in
artibus liberalibus, multo citius a doctis quā
indoctis preceptoribus, recte instituimur. Et
em̄ ij, q docti sūt, recte docent, Qui vero recte
docēt, perspicue doceāt oportet, At qui perspi
cue docent, citius quā qui obscure tradunt, a
discipulis intelligunt. Dum autē discipuli pre
ceptores suos intelligunt, qui nam fieri potest,
vt nō ex illorꝝ prælectiōibus quottidianis in
dies

dies abeant doctiores. Nam vt is qui in sole
multum ambulat etiam si nolit, etiam si non
cogitat, coloratur, Ita qui preceptorum & quidem
eruditorum prelectionibus sedulo interest, etiam si
aliud agat, aliquid, quod studio suo pro
sit, secum aufert. Siquidem vt lana sepe colore quorundam
tincta, tandem colore illo inficitur. Ita mens
hominis, eadem sepe audiens, tandem illorum cog
nitione omnibus numeris perfectam induit, Ceterum
vt non in pictore per omnia situm est, vt quis re
cte pingat, vt non penitus in statuario situm est,
vt quis recte sculpat. Ita nec in preceptore per
omnia situm est, vt aliquis nostrum doctus euadat.
Proinde discipuli erit, vbi, iuxta doctum & fide
lem preceptorem nactus est, sedulo duo prestare,
Tum vt pius erga deum sit, Tum vt ea que ei
cum primis necessaria & utilia sunt, prius quam tempore
condiscat, pius erga deum erit discipulus,
dum ab eo totus penderit, dum studio suorum
progressum, a deo solo, qui omnis sapientie
& scientie fons, & caput existit, omnibus precibus
contenderit, Pius erga deum discipulus
erit, dum nullo in studiis successu elatus, metu
it, ne is qui tam feliciter suis studiis adspirauit,
mox mentis tumore offensus studiis prorsus
reflet. Nota est enim illa Petri sententia, Super
bis

bis deus resistit, humilibus autē dat gratiā, Superbi sunt, qui vela deo, ea, quibus opus habēt nō petunt, in eā sentētiā adducti, se suo studio, opera, industria, omnia consecuturos esse, vel qui deum donorū, quibus, excellunt, dato rem quidē agnoscunt, sed mox donis acceptis arrogantia excecati, ea a Deo auferri nō posse confidunt, Humiles vero sunt, qui & omnium rerū, quas habēt, deū autorē, cognoscunt, & proinde illi grati sunt, & rerum etiam vindicē credunt, & proinde illum ex animo metunt. De pietate, quā nos bonarū literarum cultores, debemus deo, satis dictū est, Venio ad studia, q̄ nobis omnib⁹ apprie necessaria & vtilia scitu existūt. Studia vero sunt Grāmatica, Dialectica, Rhetorica. Grāmatica prestat, vt pure & caste loqui possimus, Grāmatica prestat, vt verborū, quibus inter loquendū op⁹ est, significatiōes, exploratas habeamus, Est em̄ grāmatica verborū interpres & magistra, Dialectica prestat, vt quando de re aliqua nobis sermo institutus est, appositæ & distincte dicamus. Dialectica prestat vt ambigua explicare, recte colligere, male collecta reprehendere, rerum cōsequentias, rerū pugnanciā adamussim deprehendere possim⁹, Que omnia

nia, quā ad rerum tractationē oppido necessā
ria sint, nemo nō nostrū, si vel cōmuni sensu
abundat, intelligit. Rhetorica prestabit, vt cō
positā, ornatē, & copiose de re qualibet dicere
queamus. Res admodū ijs, qui ad scribendum
animos adpulerunt, necessaria, Videmus em̄
quam nos iuuenes, Rhetorices opera destituti
exiliter & inepte, de rebus etiam tractatu faci
limis, dicamus, En istę artes tres, Grāmatica,
Dialectica, Rhetorica, nobis si illico magnum
ex studijs fructum capere volumus, & si rec
tum studiosorū iter ingredi cupimus, discende
erunt. Vt vero istę artes negocio minori a no
bis discantur, vsus, qui vt Ouidius inquit, arti
fices vnus facit, foeliciter prestiterit, Proinde
inter discēdos Grammaticorū canones, Grā
maticę colloquemur, vt canonū grammatico
rū difficultatem quotidiana loquendi consue
tudinē molliamus. Dum nobis preceptor vel
Dialectices vel Rhetorices tradit p̄cepta, nos
discipuli illius vsus, qui, vt Cicero inquit, om
nium magistrorū precepta, superat, adhibebis
mus, themata iam simplicia, locis ad id selectis
tractabimus, Themata cōposita argumēta
tiōis speciebus, modo pbabim⁹, modo impro
babimus, subinde in publicam harenā literato
riam

riam descēdentes, vel theses vel hypoteses ab
Aphanetha quodam prepositas, nunc cōfir-
mabimus, nunc infirmabimus, Quibus ratiōis
bus, sine magno labore, iuxta dialectices &
rhetōrices peritū euademus vt qui maxime, lu-
cem em̄ preceptis, vsus adfert, & facile discun-
tur ea, que a nobis quottidie exercentur, Verē
postq̄ in his artibus satis feliciter versati su-
mus, Linguis quoq; discendis, animū adijcie-
mus, que, ad studia, sublimiora, viam maxime
cōpendiariam premuniēt siue em̄ Theologiæ
animū adiunxeris, siue Iurisprudentiæ nomen
dede. ris, siue hominū salutī vt cōsulas, te tradi-
deris, linguarū cognitiōe peropus erit. Nam
Theologia tota, lingua Hebraea, Greca. Et si
interpretes illos ecclesiasticos respicias, lingua
latina conscripta extat, In iure Ciuili adeo mul-
ta Greca inserta sunt, vt nunq̄, lingue Græcæ
imperitus, Inoffenso pede, In illo inerrare pos-
sit, In re medica, vix verbulum aliquot profer-
tur, quin aut totum Grecū sit, aut greco e fon-
te manauerit. Eat nunc aliquis & linguarum
studia ociosorū hominū pistrinū esse blateret.
sed antequā, aliquis nostrū vel Theologiæ, v̄
Iurisprudentiæ, vel medicinæ animū dediderit
mathemata ne negligat, Mathemata voco.
Astros

Astronomiã, Astrologiam. Musicam, Geometriam, que quã vehemēter ad sublimia studiorũ genera, cōducant, in presentia quam longũ, tam etiã molestũ esset referre, porro quũ Physices, & totius philosophiẽ moralis cognitio, plurimũ etiã opis ad sublimes studiorũ professiones addat, nō errabimus nos, si & in illis philosophiẽ partibus, gnauiter desudem⁹. physica, Theologo, vt nihil aliud cōmodi, hoc certe adferet, vt lapidum, gemmarũ, herbarũ, animalium, arborũ, & rerum huiusmodi, quarum litera sacre plene sunt, naturam & vim, pbe exploratam habeat. Moralis philosophia hoc cōmodabit Theologo, vt quam humane rationis iudicium in rebus fidei, caliget recte perspiciat. Iuriscōsulto philosophia naturalis hoc cōmodi adferet, Vt si de veneficijs, abortu, vulneribus ei dicendum sit, non tam ridiculã, nō tam ineptã dicat, quam cecus, vt in puerbio est, de colore dicere solet, At cum tota Iuriscōsultorũ disciplina ex philosophia morali manauerit. O quam bonam operam collocabit Iuriscōsult⁹ futur⁹ si ea, e qb⁹ tota sua pfectio, fluxit, melius quã vngues suos teneat. Quid vero multis probem philosophiam omnẽ medico, apprime vtilem esse, cũ vulgo etiã
dici

dici solet medicum citra philosophiæ cognitionem, mutam quandam ex Comedijs personam existere, hic dixerit aliquis, quorsum hæc tendunt, nōne quæ dicis ad studiosæ rationem certam mōstrandam faciunt: Audite, ea quæ dixi, huc tendunt, vt quando cōpendiosissima ad emergendū in studijs via ē, alicui certæ disciplinæ sese addicere, non ignoremus, ea, sine quibus ad disciplinam, cui nos totos dedere stat ratio, peruenire nō possumus. Atq; vti nam, sic em̄ Preceptor meus iudicat, omnes nos, certam aliquā disciplinam nobis pponemus, in qua per omne eum conuiescere vellemus, nō dubiū est, quin dum nos ad disciplinam illam, quæ senectutis nostræ portus futura sit, tum remis, tum velis accingimus breui studiosæ nostrorū fructus vberrimos persensuri essemus, Nam vt viator, dum sibi aliq̄ eundem esse, scit, rebus quibus ad iter opus habet, cōparatis, citius quo vult pertingit, q̄ dū rerum ad iter necessariarum, rarior nulla habita, prorsus imparatus iter ingreditur, ita & studiosus aliquis, qui sibi certum studiū genus, in quo subsidere vult, pponit, artibus, quibus ad studium id peruenitur, cōparatis, multo citius voti sui cōpos euadit, q̄ qui illotis quod

H

aiūt

aiunt pedibus, in aliquod sublimiorum, studi-
orū genus irrumpit. Ea quę hacten⁹ dixieo cō-
ducunt, vt proposita certa alicuius studiij me-
ta, ad hanc omnes labores, omne ociū, omne ne-
gocium, cōferamus, quod si vero, vt mille res-
rum species sunt, nec voto viuatur vno, nō om-
nib. cordi est, in aliquo sublimi artium genere,
cōquiescere, huic ex preceptoris mei cōsilio, lō-
ge optimū erit, vel Oratorię facultatē, vel poe-
tice professionē, vel linguarum scientiam sibi
proponere, atq; in aliqua harum rerum ita ela-
borare, vt aut omnes equales nostros longo
iteruallo p̄curramus vel nemine, sim⁹ infe-
riores, Nam friget, orator, hoc presertim secu-
lo, nisi sit valde insignis, Iacet poeta, nisi existat
egregię excellens, Ridetur linguarū professor
si nō omnibus numeris absolutus reperiatur.
Nec est, id quod etiam p̄ceptor meus dicere
solet, quod metuamus ne quādo hoc tēpore,
Oratorię, poetice, linguis habet honos exiguis-
us, fore, vt si ad aliquam harum artium, animū
traducamus, fortiter esuraturi, inglorij victuri
sim⁹. Hoc p̄ceptoris meo videtur mox artis
bus iam dictis, honorē magnū, habitum, & p̄-
mia amplissima propositū iri, vel ad gratiā vel
ad opes, id quod vt credamus, res ipsa indicat,
Nam

Nam quæ pauci sint, qui his se studijs excolant
videmus, nec, alia studia, sine Oratoria sine
Poetices, & maxime, sine linguarum cognitio
ne, cōmode & feliciter, tractari possunt. Tum
fere fit, vt res, que in maximū cōtemptum ad
ductæ sunt, dictū factum, plurimi fieri incipi
ant, Quid multis moror? Quisquis nostrum
rēpus suum, quod studijs collocat, sumptus quos
facit, bene impensos cupit, aliquod studiij ge
nus, cui tantū nō immori velit, proponat. Au
distis optimi, cōdiscipuli, quenam preceptoris
mei, vt ex studijs, aliquam frugē, referamus,
sint consilia, Audistis in deligendo preceptore,
minime nobis supinis esse licere, Audistis quæ
nobis prestanda sunt, si in preceptorē idoneū
incidimus, Nempe vt, pijs erga deū simus, iux
ta artium, quarū nobis cognitio, ad stilum ex
ercendum pernecessaria est, studiosissimi exi
stamus, Audistis quenam artium sublimium
sint ornamenta, audistis cuiuslibet nostrum certā
quandā studiij (vt ita dicam) familiam sequē
dam, si non oleum & operā, in studijs nostris
ludere velimus, Hæc consilia preceptoris mei
sunt, que si secuti fuerimus, breui futurū est, vt
studiorū nostrorum rationē optime reddere
queamus, Nam si bonorū consiliorum euentus

H ij felicissimi

felicissim⁹ esse solet, & hec cōsilia preceptoris
mei ad studia recte comparanda multo opti-
ma sunt, cui dubium esse potest, quin consilia,
que vobis retuli diligēter secuti, in studijs no-
stris, pgressus maximos experturi simus. Nos-
strū est curare, ne ex illoꝝ numero esse videamur,
qui cū nō per se, quid rectum, quid pra-
uum sit intelligant, nec recte monenti obtem-
perare volunt, Quod genus hominū Hesiod⁹
ille Poeta insignis, in postrema hominū classe
numerat, immo vix hoīes esse iudicat, vt qui
nec sibi, nec alijs vtiles existant. Dixi.

Laus Christo.

ENCOMIUM TEMPORIS VERNI.

AD me quod Iuuenū subito cōfluxerit igēs
Turba, mihi gratū ē, placet atq; mihi.
Sed doleo mihi quod non sit facundia tanta,
Quantam in me vestrū quilibet esse putat.
At cum me nullus fastus, sed cura colendæ
Lingue in hec subito vasta theatra vocet.
Nō dubiū ē, quin me vos hic nūc q̄tq̄t adestis
Collaudaturi pollice vtroq; sitis.
Et ne vos qua de re nunc oratio sumpta est,
Suspendam, paucis, quicquid id est referā.
Temporis

Tēporis est animus iā laudes promere verni
Quo nullum nobis gratius esse solet.

An non est tēpus dignū quod laudib⁹ amplis
Ultra vel celos quilibet vsq³ vehat?

Omnia quę fuerant veluti demortua, rursus
Ad vitam, veris tempora leta vocant.

Tēpore iā multo patulis non frondib⁹ arbos
Floruit, Ast nūcnunc frondea tota viret.

Prata suo viridi caruerunt gramine profus.
Ast isto verno tempore gramen habēt.

Nulla seges multo iam tēpore creuit in agris.
Nunc segetes profert luxuriosus ager.

Hic triticum crescit, crescit feliciter illic
Far, hic stat granis feta siligo suis.

Tēpore iam longo non vinea protulit vuas^o
Palmite iam multo vinea grata viret.

Vinea grata viret, subito emissura liquorem
Qui promptos animos letaq³ corda parit.

O igitur quantis est tempus laudibus illud
Dignum, quod late viuere cuncta facit.

Cōmemorē qd nūc qd³ Christus tēpore x^{no}.
In veterē voluit nos reparare statum?

Nam simul ac nitidi paradisi cultor Adam⁹,
Impia de vetitis polluit ora cibus.

Nō secus ac torrēs p̄ceps defertur in agros,
Pre rapido sternens impete cuncta suo.

Impia sic Ade labes, se fundit in omnes
Quos liquido genitos semine nutrit hum⁹.
Mox labem tetram diro mors excipit ore.
Penaq; peccati mors inopina venit.
Mille petunt hoies furui Cacodemōis artes.
Est hominū prorsus perdita Chara salus.
Sed Christus nostrā sortē miseratus acerbā.
In mundo ex pura virgine natus adest.
Nat⁹ adest mortē, quā nos merebamur adire
Vltro adit, in nostris seruit & ille malis.
Nec mora fit, victor, crudeli morte perempta
Mox viuus, valde res memoranda, redit.
Res memorāda redit verno sub tēpore viu⁹.
Perdita que fuerant, itra reportat ouans,
Que mori ē intentant nobis, peccata coerces
Et nos estygiū vindicat ore lupi.
Et vitam eternam nobis dux ille reportat.
Et superi ciues nos cupit esse poli.
O tēpus dignū, quod plenis laudibus omnis.
Qui Christi sentit cōmoda, tollat homo.
Nec magis est vllum, fallor ni, temp⁹ amenū.
Quā quo mox veris nuncia hirundo venit.
Nūcia hirūdo venit, nidos structura sub ipis.
Tectis, & prolem crebra datura suam.
Tūc volucrū varijs resonat cōcentibus ether.
Tunc vario cantu frondea sislua strepit.
Hic

Hic recinit sese librans Galerita sub auras
Carmina, quis, n̄ro ex pectore cura fugit.
Illic sub tectis latitans passerulus altis
Perstrepat, & pullos voce canente fouet.
Obstrepera hic Cornix cantu sine fine mōq;
Garrit & est pullis officiosa suis.
Illic nescio quem cantum modulata sub aura
Sepe nucum promit perstudiosa parix.
Ex gracili fundens perparua ficedula collo
Cantus, vult fungi & partibus ipsa suis.
Attollens vocē in syluis Philomela canoram
Inuolgat Terei facta pudenda mali.
Discolor & pulchra frīgill^o in arbore gaudēs.
Ordine depromit carmina longa suo.
Nūc audire licet resonare & Achātida dumos
Quid moror? est cātu sylua referta auiū.
Tēporis est v̄ni, dixi, vt, permagna voluptas.
Nec minor vtilitas temporis huius adest.
Tpe nā v̄no volucrū & pecudū agmīa multa
Effundunt foetus, res bene grata, suos.
Lasciuus tectis passer producit in altis
Foetus atq; illis officiosus adest.
Tēpore iam verno volitat sub tecta columba
Atq; operam pullis collocat ipsa suis.
Floribus ex varijs iam nectar nexilis expers.
Connubij aereum sedula fingit apis.

H iij Anxia

Anxia iam, pueros circū philomela tenellos
Et volat & dapibus, confouet vsq; bonis.
Nūc timidi lepores nullo terrore Molossi.
Perculsi in latebris pignora chara fouent.
Ardua nunc celeres tollentes cornua cerui
Conquirunt pueris pabula grata suis.
Num timidi dame veniunt in pascua leta
Atq; suis catulis pabula grata legunt.
Iam pecudes cuncte, diues quas sustinet orbis
Effundunt foetus, res bene grata, suos.
Effusos tollunt, homini ne desit in eum
Aut cib⁹ aut quod eū forte leuare queat.
Quis nunc non sentit, q̄ nohis vtile sempus
Sit vernū, quāq; hęc cōmoda multa ferat.
Ast agite, an non est hoc veris tēpus amenum
Vt quod tam nobis multa iocunda parit.
Si quando est, aliquis curis oppressus iniquis,
Et nubes torua pellere fronte cupit.
Tēpore mox illo redolentia prata subintrat,
Floribus & viridi in cespite oberrat ouās.
O quā vel celeri sub puncto temporis amplae
Luminibus nostris conspiciuntur opes.
Mox hic purpureis perbella rosaria vernant
Floribus, hic nitide pinguis caltha virent.
Molliter hic viole spirant, hic fundit Achant⁹
Frondes, quę nullo tempore depereunt.
Hic

Hic ferrugineos mittit flores Hiacyntus .
Hic Thym⁹, hic viridi surgit Amell⁹ hūo .
Hic salices canēt, hic stant, humilesq; genistæ
Sub celum crines æsculus illic agit,
Hic fagus latam prebet recubantibus vmbra
Hic stat fondosis quercus operta comis.
Illic virgultis vires, amplis Betula & illic
Emittit baccas, ornus amena suas. (los,
Per tenues crepitās, liq̄da hic fluit vnda lapil
Et gratum fesso dat sonitū vnda loquax.
Illic nūc volucres patulis sub frondibus herēt
Et cantu fallunt tempora longa suo.
Iam licet in pratis, vnctos saltare per vtres
Tedia iam cursu fallere sepe licet .
Iam licet & tenues discum iactare sub auras.
Plumigeris licet & tendere rete auribus .
Omnibus his rebus, vernū quas parturit istud
Tempus, nunquid homo se recreare pōt?
Se recreare potest curis lassatus iniquis .
Quid moror: his rebus tedia cūcta abeūt.
Audistis q̄ sit vernale hoc tempus amenum
Sermonis nunc est meta tenenda mihi.
Est vernū tēpus multū vtile, tēpus amenū est.
Tam cito sed fugit hīc q̄ cito adesse solet .
Quare vos iuuenes rationē ætatis habite
Vernantis, ceu ver diffuit, illa fugit
H v Tēpore

Tempore non vlllo volucris reparabitur etas.
Vos ergo ætatis maxima cura premat.
DIXI.

PAEDAGOGIA CHRISTIANA
EX DVOBVS PAVLI LO-
cis sumpta, & in gratiam cuius-
dam amici diligenter, a Chri-
stophoro Hegendorphino
explicata.

NON ita pridem, mi charissime Io-
annes, accepi abs te literas, in quib-
us me pro nostra, quæ mihi a pu-
ero tecum fuit amicitia, oras, vt
quãdo, de^o optim^o max. tibi filios
duos ex vxore tua dederit, rationem quandã
eos recte iuxta pie instituendi, præscribã, Ego,
vt hoc quod a me oras, nõ possum nõ p̄bare,
Quis em̄ nõ laudet, patrem, de filijs recte &
pie instituendis, adeo sollicitum esse? Ita mira-
ri non possum, te id a me petere, quod ego po-
tius a te petere deberem, Nam dum mecũ co-
gito ætatem tuam qua nõ parum, me p̄cedis,
dum reputo te varia lustrasse loca, nõ, vt mi-
hi videtur, vt pecuniam perderes, sed vt & ti-
bi h̄i recte viuendi institutum cõparares, & li-
beris

beris tuis, quænam optima sit vitæ ratio, com-
mōstrare posses, dum inquam hec mecū repu-
to, miror quinam, id quod domi tuæ habes a
me scire petas: Sed quid agam? quando tu fi-
nem mihi instandi, vt id quod a me oras, effe-
ctum reddam, nō facis, Ego, vt tandem te ab-
soluam, paucis, quæ mihi optima videtur in-
stituendi pueros ratio, nō docēdi quidem stu-
dio, Quid em̄ sus Mineruā: sed tibi obsequē-
di studio cōmōstrabo. Caue vero existimes, te
ex me hic auditurū, quæ vel grauiissimus, &
orator & philosophus, Plutarchus, in libro de
puerorū educatiōe scribit, vel Aristoteles ī Po-
liticis tradit, Ea, quum & tibi antehac melius
quam vngues tui perspecta sint, & ab alijs nō
raro ostensa, in presentia, ne verbo quidē repe-
tam, a me tibi factum satis esse putabo, si quo
modo Paulus Apostolus a patribus liberos
educari & institui velit ostendero, Sic vero
inquit Paulus ad Ephe. vi. Patres, ne ad ira-
cundiam puocate liberos vestros, sed enutris-
te eos in disciplina, & admonitiōe domini, Ad
Coloss. iij. Patres, ne rixamini cum liberis ves-
tris, vt ne animum despondeant. In his duobus
locis, Paulus, miro cōpendio totam Pæda-
gogiam, id est puerorū educationē & institus-
tionē

tionem cōplexus est, Sed vt ea, quæ Paulus
admodum cōtracte dixit, recte intelligantur,
paululum copiosius exponemus. Paul⁹ primo
dicit patres partim ostendens ad patres pprie
pertinere, vt liberi recte instituantur, partim
illa appellatione patres ad curam rectæ institu
tionis liberorum exstimulans. Quid enim
iucundius esse potest, quam domi suæ habere
liberos, qui lingua blandula & balbuciente, te
patrem, subinde appellitent? Ecquod vero
patris nomine augustius, ecquod sublimius
est? Nam quum patris nomen, peculiariter
deo nostro congruat, non tantum, q̄ omnes
homines procreat, sed & q̄ nos omnes, quos
procreat, liberaliter enutrit, vnde & illud est
Christi dictum, vnus est pater, Quod nomē
augustius, Quod sublimius, hoībus dari pos
sit, quā qd' homines illius, qui pducit oīa, qui
alit oīa, qui conseruat oīa, nomine ornantur?
Sublimitatem noīs patris, etiā antiquitas quō
dam declarauit, dū, viros, a qb⁹ respub. seruata
fuit, patres priæ appellat. Et Romulus, prim⁹
Romanorū Rex cū cētū viros elegisset, quo
rū consilio, industria opera, respub. gubernari
deberet, eos patres, honoris, vt inquit Li

uius Historicus ille nobilis, gratia, noiauit. Ac
cedit huc, q̄ deus opt. max. In patres tantos
adfectus erga liberos transfundit, vt in terris
nullus amor sincerior, ardentior, maior, cōpe-
riatur, quā est amor patrū erga liberos. Qua
in re q̄d opus est exēplis, cū nemo nō, cui pa-
tris, nomē est, in seip̄o experiat, Quanta bene-
uolentia, quanto adfectu liberos prosequatur,
Greci, amorē illū, quo patres erga liberos in-
flāmantur philostorgia appellāt, qua in re etiā
declaratur b̄nuolentiā patrum in liberos tan-
tam esse, vt priuo q̄dam vocabulo, designan-
da fuerit, de qua φιλοστοργία ita Lucianus in
Encomio patriæ scribit, verba eius a nobis
vtcūq; latina facta sunt, Neq; pater filij cura
abiecta, alium iuuenem amore, p̄sequi potest,
sed patres, patrio amore victi tantum filijs tri-
buūt, vt ip̄is om̄ibus, filij venustate, & magni-
tudine, longe alios p̄cedere, ac rebus om̄ib⁹ op-
time exornati appareant. Qui vero non ita
de filio suo iudicat, is mihi nō patris oculos ha-
bere videtur, hec ille, Dum igitur Paulus, pa-
tres dicit, nomine iucūdo, augusto, amoris in-
effabilis plenissimo vsus est, vt ip̄o nomine pa-
tres, ad recte īstituendos liberos, puocet. Qua
si diceret, vos homines quibus adeo nomen
amabile

amabile, adeo diuinū, adeo amoris ardentissimū
mi plenū cōcessum est, sic vt vos admoneo, libe-
ros v̄ros educate, instituīte, & sequitur, ne
ad iracundiam puocate liberos vestros, hoc
est, ne duriter, ne imiserīcorditer, inclementer,
filios v̄ros tractate, & eos vobis iratos reddi-
te, Cogitate vos patres esse, hoc est, q, dei gra-
tia vos liberos v̄ros sustuleritis, proinde, cle-
mēter, miserīcordit̄ cū illis agite, vt vos ama-
re potius, q̄ metuere, colere quā odisse, cōdis-
cant. An non v̄o, videmus, quā tenere, quā be-
neuole anīalia bruta partus suos, tractent in-
stituantq; Vrsi bestię fere, cū candidā & in-
formē carunculā sine oculis, sine pilo vnguīb⁹
tantū p̄minentib⁹ effundant, Hanc langendo
paulatim figurant, Cerui editos partus, quam
possunt tenerrime exercent cursu, & fugam
meditari docent, ad p̄rupta ducunt, saltū de-
monstrant, At si anīalia, quib⁹ nulla est ratio-
nis portio, fetus suos adeo benigne & li-
beraliter tractant, adeo hūaniter instituūt, ec-
quur nō etiā hoīes, quibus tantus est sensus
vigor, tanta est intelligendi acies, tanta ra-
tionis facultas, & liberos suos hūaniter, ad id
qd' rectū est instituerint: Chremes Therencia-
nus in heauton, Cliniā filium Menedemi duri
&

& agrestis patris, satis obsequentē esse, dicit,
si quis recte & cōmode tractaret, an non &
hodie, non parē multi liberi, sūt qui omnia, quæ
prestare deberent, sedulo p̄starent, si a patri-
bus & recte cōmode instituerentur. At dum
vi & via peruolgata patrum liberi tractantur,
quottidiæ duriter accusantur, quottidię incle-
menter verberantur, fit, vt tantisper, quod eo-
rum requirit officium faciant, dum patres, ad
fini, qui vbi tergum, vt dicitur, vertunt, ad mo-
res & ingenia redeunt, Hinc est memorabi-
lis vox, Mitionis apud Comicum, pudore, &
liberalitate liberos retinere, facius esse credo
quā metu, nec ita multo post, rationē sententiæ
suæ reddit, Malo coactus, qui suū officium fa-
cit, dum id rescitum iri credit, tantisper cauet,
si sperat fore clam, rursus ad ingenium redit.
Ille, quem beneficio adiungas, ex animo fa-
cit, studet par referre, præsens, absensq; idem
erit, Hoc patiū est, potius cōsuefacere filiū sua
spōte recte facere, quā alieno metu, reliquanō
ignoras. En hic Micio in Comediā, quæ virgē
rectæ cōponendæ exēplū est, imānitatem pa-
trū, prouocantiū liberos ad iram, non probat,
immovult, vt potius liberali quadā institua-
tiōe educent iuuentus, quā imāni quodā metu,

Hæc

Hæc retuli, vt videas, quod Paulus in puerorum educatione obseruandum esse monet, etiam naturam nos docere, etiam a ratione humana, e qua Micionis Comici sententia perfecta est: comprobari. Cur vero liberi liberaliter potius, quã duriter & seueriter educandi sint Paulus ad Colloſſ. rationem exponit, ne despondeant animum, id est finem vitæ sibi proponãt. Jam inquit Aplus, Ideo, liberos vestros humaniter potius quam crudeliter traipate, ne ex vestra crudelitate, animi iuuenilis vigor prorsus deprimat. Et quod extremum est, ne in insaniam nescio quam cõuersi liber, sibiipsis mortem consciscant. Nam vt plantæ teneriores & generosiores, si plus iusto, falce dura premuntur, omnẽ natiuum succum emittunt, & depereunt, sic animi liberorum generosi, duris parentum obiurgationibus, immanibus verbis, fracti, quidquid natiui vigoris in se habent deperdunt. Tum non raro auditum est, & etiam auditur, liberos, seuiciam patrũ, veritos, aut vltro nemũ exilium sibi cõsciuisse, aut in militiam profectos, se vltro iugulandos exposuisse. Terentius sane, in quo exempla vitæ quottidiane, egregia pponuntur, Cliniam adoleſcẽtem, obiurgatiõibus assiduis victum

Etum, in miliciam abiisse scribit, & non diu est
quod iuuenis quidam, patris, immani seuitia, vt
narrabatur, adactus, se ad laquear suspendit,
Et etiamnum frequenter a plerisque liberis, vtri-
usque sexus, audio, prius aut in solitudinem con-
cedauit, inedia vitam finiturus, aut me laqueo
strangulabo, quam me a patre quottidie &
verbis durissimis impetere, & verberibus cru-
delissimis cedi paciar. At hic inquires, Ergo li-
beros nostros a nobis, nec obiurgari, nec vir-
gis cedi debere profus vis? Amice audi, quid
dicam: immo audi, quid Paulus dicat, obiur-
gandos esse liberos aliquando, etiam virgis ce-
dendos esse liberos, quis sane mentis homo pro-
hibeat: sed & in obiurgatione, & poena modus
seruandus est. Nam audi quod & Cicero in libro
Officiorum primo dicat, obiurgationes etiam non-
numquam incidunt necessarie, in quibus vtendum
est fortasse & vocis contentione maiore, & ver-
borum grauitate acriore, id agendum etiam, vt
ea facere videamur irati, sed vt ad vtendum, &
secundum medicum sic ad hoc genus castigandi ra-
ro inuitique veniemus, nec vnquam nisi necessa-
rio, si nulla reperietur alia medicina, Sed tamen
ira procul absit, cum qua nihil recte fieri, nihil
considerate potest, Magna autem parte clementi
I castiga

castigatiōe, licet vti, grauitate tamen adiūcta,
vt seueritas retineatur, & cōtumelia repellat,
Haecenus Ciceronis verba retulim⁹, quae quā
uis ad omnes, qui obiurgare iuxta castigare ali
os volunt, dicta sunt, tamen non inepte patri
bus ppriā dicta esse videri possunt, vt in casti
gandis liberis, & modum seruent, & sedulo ca
ueant, ne quēadmodū Paulus noster dicit, libe
ri, seuitia illorum compulsi, animū desponde
ant. Paulus, ne liberis pro libidine sua, viuens
di sit licentia, mox patres, docet, quonam pa
cto liberos educare queant, vt & patres suo
fungantur officio, Et liberi recte & pie
viant, Sic vero inquit, sed enutrite li
beros in disciplina & admonitione domini, In
Greco est εν παιδεία και νοθεσία κυριου,
παιδεία Grecis significat eruditionem institu
tionemq; in bonas artes, quibus pueri etiā ex
colendi sunt, hoc loco vero dicit Paulus, libe
ros enutriendos in eruditione & institutione
domini, hoc est, vt liberi nostri ab ineunte aeta
te, in dei cognitione & timore enutriantur, At
Deū cognoscere, quid aliud est, quam certo
sentire Deū & in peccata nostra grauiter ani
aduertere, & iram dei valde extimescere, Tū
in ipso, q; aiunt, pectore sentire, Deum, propter
Chrm

Christum *σωτηρα ημων* nobis peccatorum
gratiam facere, nos quasi in clientelam recipe
re, suo spiritu, ne alicubi impingamus, dirige
re, a periculis vindicare, Quod autē in his res
bus dei cognitio vertitur, vel vnus Hieremiæ
locus capite. ix. cōprobat, verba pphetæ sunt
In hoc, gloriatur vir nosse me, quod sum do
minus faciens misericordiam & iudiciū & ius
ticiam in terra, hec ille. Dum sic liberi nostri
deū cognoscunt, suapte sponte peccata fugi
unt, suapte sponte, quæ eorum partes sunt, pre
stant, Atq; hic vtile est, liberis inculcare, quo
modo, deus iam impietatē punierit, iam in re
bellionē liberorū aduersus parentes animad
uerterit, iam in scortationem, iam in alia scele
ra grauitè destomachatus sit, Quibus exem
plis cicius liberos a sceleribus illis absterbe
mus, quam si millies, eos in terram prostratos,
pedibus, vt aliquādo fit, obteramus, Nam cū
omnis ætatis homines, tum maxime pueri, ma
lis aliorū, a peccatis deterrentur, vbi autē iam
liberos ad timorem dei satis instituimus, reli
quū est, vt quibus in rebus, vita Christiana v
tatur, eos doceamus. vitæ vero Christianæ
partes sunt, duæ, fides & charitas, fides quidē,
exigit, vt deo in oībus fidamus, vt salutis no
stræ

stræ proram & puppim, qđ aiunt, in Christo
Ihesu ponamus, Atq; hic, animus puerorꝝ cer
tis scripturis muniēdus est, vt his in rebus nō
hesitet, Charitas x̄o exigit, vt de pximo bene
mereamur, operibus bonis vacemus, ad erudi
tionem domini, de qua Paulus, hic loquitur,
etiam pertinet, vt pueros orare doceamus,
Nam sic quidnam & a Deo petendum sit, &
quam omnes res a deo accipiamus, docebun
tur, ad eruditionem domini, faciet, vt pueri de
cem præcepta, & teneant, & recte intelligant,
Item ex ijs, & quid Deus a nobis exigit, &
quid pximo debeatur, ceu ex promptissimo
penario deproment, Huc pertinet & pædago
gia Solomonis, quæ præter morum Civilium p
cepta, de fide, charitate, spe erga deum paracle
ses plurimas tradit, Et quis potest omnia enu
merare, quæ Paulus hic sub τὴν παίδειαν κυρίου
complectitur: paucula quedam tibi recensui,
vt ex ijs, ceu indicibus, aliarum rerum, quæ ad
eruditionē, domini spectant, admoneris præ
ter, eruditionē domini, quæ liberis tradenda ē,
Paulus vult, vt liberi, etiam in admonitiōe do
mimi, educantur, In Græco est *νουθεσια*, quæ
grecis significat, monitionem, cū pena adhibe
tur castigandī atq; emendandī gratia, vt is
qui

qui fortuito deliquit, attentior fiat certiorq; .
της νοουθεσιας etiam Plato in Gorgia memor
est, Paulus igitur hic, primo sic intelligi potest
liberos in admonitiōe domini, enutriendos,
hoc est, quemadmodū, deus, dñs noster sepe
fortuito peccantes punit, non vt pereāt, nō vt
pessum eant, Sed vt attentiores & correctio
res, fiant, Iuxta illud filium quem diligit, corripi
pit, & illud, nolo mortem peccatoris, Ita pa
tres quoq; liberos suos, si ab officijs suis forte
discesserint, punient, Non vt eos animum de
spōdere faciant, Non vt extinguant, sed vt ad
frugem meliorē reducant. Deinde possumus
& Paulū ita accipere, liberos in admonitione
domini, enutriendos, hoc est admonendos, vt
ea quæ de deo a nobis audierint, factis ip̄is p̄
stent, Nimirū, quando, deū grauius peccatis
succensere didicerint, iram dei horrendam esse
audierint, a peccatis sibi temperent, iram dei
metuant. vt quod maxime, Tum quando de
us, hæc atq; alia peccata, in alijs tam duriter pu
nierit, illis cauendum, ne eadem pena, ob pec
cata eadem a deo mulctentur, atq; hic liberorū
auribus inculcemus versus illos Prudētij, per
inde elegantes, ac pios.

Speculator adstat desuper

I iij

Qui

Qui nos diebus omnibus,
Actusq; nostros prospicit.
A luce prima in vesperum,
Hic testis, hic est arbiter.
Hic intuetur quidquid est,
Humana quod mens concipit
Hunc nemo fallat iudicem.

Hæc ille, Tū admonebimus liberos crebro vt
se morigeros nobis patribus, Pædagogis, mo-
destos, erga maiores natu p̄beant, admonebi-
mus liberos ad alia, quæ & pia, & honesta
erunt, ita sane futurum est, vt dum monemus
minus verberibus sit locus, minus iræ nostræ
frena laxentur, minus quod nobis est indignū,
prestemus, exemplū enutricationis, liberorū
quā Paulus a patribus exigit, habes ī Thobia,
qui ita filium suū alloquitur, Cum acceperit
Deus animam meam, corpus meum sepeli, &
honorem habebis matri tuæ, omnibus diebus
vitæ eius, omnibus autē diebus vitæ tuæ, in
mente habeto Deum, Et caue, ne aliquando
peccato consencias, & prætermittas præcepta
domini Dei nostri, Ex substantia tua fac elee-
mosynam, & noli auertere faciē tuam ab vllō
paupere, Ita enim fiet, vt nec a te auertatur fa-
cies domini, Attende tibi fili ab omni fornicā-
catō

catiōe, & præter vxorē tuam nunq̄ paciāris
crimē scire, Superbiam nunq̄ in tuo sensu,
aut in tuo verbo dominari permittas, in ipsa
em̄ inīcium sumpsit omnis perditio, quod ab
alio audieris tibi fieri, caue, ne tu aliquando al
teri facias, panem tuum cū esuriētibus, & ege
nis comede, & de vestimentis tuis nudū tege.
Omni tēpore benedic dominū, & pete ab eo
vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ip̄o
permaneant. Noli timere fili mi, pauperē quis
dem vitam gerimus, sed multa bona habebis
mus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab
omni peccato, & fecerimus bene. An non mi
amice, illud est, εν παιδεῖα καὶ νοθεσίᾳ κυρίου
filium educare? At ne tu fortassis amice mi,
dubitare queas, an, illa educatio, liberorum, a
Deo tibi præcepta sit, nolo te latere, Deū tam
velle, vt parētes, liberos recte educent, quam
velit vt liberi, parētes, colant, Nam audis quid
hic Paulus, dicat, vos patres enutrite liberos,
Dum autē Paulus præcipit, deum præcipere,
crede, siquidem Paulus, organum est, per qd̄
Deus suam voluntatē, nobis declarat, deū vel
le, vt liberi recte educentur, Helī arguit, qui
magnis malis a deo, cum tota stirpe adfcitur,
quod cū filios, improbe viuere sciret, non eos

corripuisset, Tum quando, deus tam serio liberis præcipit, vt parentes honore psequantur, quis dubitat, quin etiam parentibus, vt educatione, liberorum, se non illo honore indignos, ostendant, præceperit, Ad hæc, quum Deus naturæ omnium animantium Inseuerit, vt foetus, quos, quodq; produxit, educet, homini quoq; natura insitum esse, quis negare potest, vt liberos, quos Dei bñficio accepit, enutriet, non quidem neglecte, sed summo studio, summa cura, Nam si colonus, cui ager colendus ab hero commissus est, omnem dat operam, vt culturæ faciat satis, quanto plus operæ impēdet parentes, vt liberi, ad Dei imaginem exsculpti, etiam atq; etiam excolant. Ex his, opinor, intelligis, Deum serio velle, vt parentes, liberos suos, quam possunt, diligentissime excolant, educentq;. En habes, qua ratione, Paulus liberos a parentibus educari velit, quā rationem tibi verbosius, quam fortasse voluisti explicauit, sed quid agerem? quando a me rationem educandi liberos habere volebas, Ea, quæ Paulus hac de re præcipit, copiosius tractauit, vt tibi facerem satis, Vale
Quomō

QVOMODO ADOLESCENS STV
DIOSVS SE GERERE DE
BEAT QVVM MANE
SVRGIT.

VVM ADOLESCENS LI
teris deditus mane e lecto vult
surgere, se signo Crucis muniat,
& diem auspicietur, in nomine pa
tris, & filij & spiritus sancti, De
inde quum e lecto surrexerit, vel Dominicam
orationem ex intimo adfectu oret, vel dicat,
Domine Pater celestis, gratias tibi ago, quod
me hac nocte ab omniū malorum, que nos cir
cūstant, impetu & insultu defendisti, oro cle
mentiam tuam, vt & hoc die me a malis om
nibus defendas, & me sanum & incolumen
esse sinas, per ipsum Christum Dominum no
strum, in quo te nobis nihil non certo daturū
esse in scripturis tuis sanctis promissisti, Amē.
Postremo vbi iam adolescens indutus est, &
faciem aqua pura puta lauit, studia aditu
rus rursus vel stans, vel in genua procum
bens oret, aut Dominicam orationem, qua
nulla est Deo patri graciosior, vt quæ ab illo est
profecta, in quo patri est, cōplacitum, aut di

cat hoc modo, Domine pater celestis clementissime, qui voluisti, vt literis bonis operam nauarem, oro clementiam tuam, vt spiritū sanctum tuum in pectus meum immittas, qui & in me intelligentiam eorum, quę lego, excitet, & præstet, vt felicem in literis bonis operam ponam, & mea studia ad tuam solam gloriam, & ad iuuandam ecclesiam tuā sanctam referam, per Christum Ihesum dominum nostrū. Amen. Post hanc vel aliam, quā adfect⁹ pius suggererit Orationem, adolescens alacriter studia adeat, non dubitans, quin Deus, eius studia propter Ihesum Christum, in quo nobis negare potest nihil, egregiæ fortunaturus sit.

QVOS SCRIPTVRARVM SANCTARUM locos Iuuenis studiosus subinde secum reputare, & in ore habere debeat.

Inter alios scripturæ sanctæ locos, Iuuenis studiosus subinde secum reputet, & in ore habeat illos, quos subiungam.

1. Ioannis tertio. Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis, qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam.

Marci

2. Marci vltimo, qui crediderit & baptisatus fuerit, hic saluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur.

3. Ad Romanos quarto, Christus traditus fuit propter peccata nostra, & excitatus est propter iustificationem nostri.

4. 1. Ad Corinthios, 1. Ihesus Christus factus nobis fuit sapientia a Deo, iusticia, & sanctificatio & redemptio.

5. Fundamentum aliud nemo potest ponere, preter hoc quod positum est, quod est Christus.

6. Ad Galatas sexto, Quicumque baptisati estis, Christum induistis.

7. Ad Galatas secundo, Si per legem iusticia, Christus frustra mortuus est.

8. Ad Romanos deciotercio, Nemini quicquam debeat, nisi hoc, vt inuicem diligatis. Nam qui diligit alterum, legem expleuit.

9. Primo ad Corinth. xiiij. Si linguis hominum loquar, charitatem autem non habeam, factus sum sicut aes resonans, & cymbalum tinniens.

10. Ad Coloss. tercio. Filij obedite parentibus in omnibus, hoc enim placet domino.

11. Ad Ephesios quarto, Omnis sermo spur-

cus ex ore vestro ne procedat, sed si quis est bonus ad edificationē. omnis amarulentia, & tumor, & ira, & vociferatio, & maledicētia tolleratur a vobis cum omni malicia.

12. primo ad Corint. sexto, Fugite scortationem, Omne peccatum quodcūq; fecerit homo, extra corpus est, Sed qui scortatur, in proprium corpus peccat.

13. Ad Hebreos .xiiij. Honorabile est inter omnes coniugium & cubile impollutum, Scortatores autem & adulteros iudicabit Deus. Sint mores alieni ab avaricia, contenti his quæ adsunt, siquidem ipse dicit. Non te desero, neq; derelinquo, vt fidentes dicamus. Dominus mihi auxiliator, nec timebo quid faciat mihi homo.

14. Ioannis. xvi. Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit perfectum.

15. Prima Petri secūdo, Subditi estote cuius humanæ creaturæ, propter dominum, siue regi tanquam precellenti, siue presidibus, vt qui per eum mittantur, ad vindictam quidem nocentum, laudem vero bene agentium.

16. Iacobi primo, si cui vestrum deest sapientia, postulet ab eo qui dat, nempe Deo, qui dat inquam omnibus simpliciter, nec impropere, ac dabi

ac dabitur ei. Sed postulet cum fiducia, nihil hesitans.

17. Prouerbiorū tertio, & ad Hebreos. xij. Fili mi, ne neglexeris correptionem Domini, neq; deficias cum ab eo argueris, Quem em̄ diligit Dominus corripit, flagellat autem omnem filium, quem recipit.

MENDAS ITA CORRIGE.

In Epistola prefatoria, pro transemiam, lege transfennam.

In exemplo vituperij personæ post hæc verba, fieri solet, sequi debet, arte.

In. b. in fronte pro animo non ferremus, lege ferimus, & pro animū despoderemus, lege despondemus.

In. b. in tergo, pro omni factis q, lege facis quod omni.

In. c. ij. in fronte, pro monetamus, lege monemus, & in tergo, pro quam illo, lege illud.

In. c. iij. In fronte, pro indulgas, lege indulges, & in tergo in versu Prudentij, pro seruū est, lege serum.

In. c. quinto, in fronte, pro ad petitoria, lege petitoriam, & p epistorū, lege epistolary.

In ratione accusandi, p propositione, lege ppo

propositionem .

In .d. i. in tergo, pro iniunctiua, lege in inue
ctiua .

In .d. quinto, in tergo, p cū heri ad te lege a te,
& p quam est, lege quantus est. Et pro proxi
mū quēadmodū, lege proximū quemq̄ .

Et folio sexto eiusdē literæ in fronte, p ageret
videretur, lege agere, & pro de aliqua fama le
ge aliquo, & pro nos om̄ia, lege, & nos & oīa .

In folio .viij. eiusdem literæ in fronte, pro qua
nuper accidit, lege, quæ .

In tergo, p ego cū, lege & ego .

In .e. iij. in fronte, p apud Cicerone, lege Cice
ronem .

In .e. iiii. in tergo, p ab te, lege abs te, & post p̄
ditis viris sequi debet, preclare .

In .e. v. pro cū maiora fortuna, lege maiori .

In p̄ceptiōibus de cōpositiōe orationis, in frō
te, p solutam esse orationi, lege orationem .

In .g. p̄rio in fronte, p venerare deo, lego deos
& pro sacra refers, lege refer .

In folio .viij. literæ .h. in fronte, p & recte cō
mode, lege recte & cōmode . Et in tergo pro
liber sibīp̄is, lege liberi, & p vltronemini, lege
vltroneum .

Lipsiæ prociudebat Michael Plum
Anno, M. D. XXXI.

Comitatus S. ac

Quoniam admodum in diebus eius
rescendentes in Eastia
Anno domini 1561 Feria
Quinta in crastine s. Hedwig
nix densissimus an diebus
cadere maxime postq. desuit
iterum denno in legna, curata
nubes nivem emisserunt

Arbit

[Faint handwritten signature or text]

[Vertical handwritten text on the left margin]

